

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ*
(ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ)

(Ընդունուած է Հայաստանի Հանրապետութեան 5 Յուլիս 1995-ի
հանրաքուէով: Սահմանադրութեան փոփոխութիւնները կատարուած են
Հայաստանի Հանրապետութեան 27 Նոյեմբեր 2005-ի հանրաքուէով)

Հայ ժողովուրդը, հիմք ընդունելով Հայաստանի անկախութեան
հռչակագիրին մէջ հաստատագրուած հայոց պետականութեան հիմնարար
սկզբունքները եւ համազգային նպատակները, իրականացուցած
ինքնիշխան պետութեան վերականգնման իր ազատասէր նախնիներու
սուրբ պատգամը, նուիրուած հայրենիքի հզօրացմանը եւ
բարգաւաճմանը, ապահովելու համար սերունդներու ազատութիւնը,
ընդհանուր բարեկեցութիւնը, քաղաքացիական համերաշխութիւնը,
հաւաստելով հաւատարմութիւնը համամարդկային արժէքներուն,
կ'ընդունի Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը:

ԳԼՈՒԽ 1

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԿԱՆ ԿԱՐԳԻՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

Յօդուած 1. Հայաստանի Հանրապետութիւնը ինքնիշխան,
ժողովրդավարական, ընկերային, իրաւական պետութիւն է:

Յօդուած 2. Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ իշխանութիւնը կը
պատկանի ժողովուրդին:

Ժողովուրդն իր իշխանութիւնը կ'իրականացնէ ազատ ընտրութեանց,
հանրաքուէներու, ինչպէս նաեւ Սահմանադրութեամբ նախատեսուած
պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ու պաշտօ-

** Արևմտահայերենով շարադրված է Կևորկ Քրիքոր Յագեջյանի կողմից*

նատար անձանց միջոցով:

Իշխանութեան իւրացումը որելէ կազմակերպութեան կամ անհատի կողմէ՝ յանցագործութիւն է:

Յօդուած 3. Մարդը, անոր արժանապատուութիւնը, հիմնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները բարձրագոյն արժէքներ են:

Պետութիւնը կ'ապահովէ մարդու եւ քաղաքացիի հիմնական իրաւանց եւ ազատութեանց պաշտպանութիւնը՝ միջազգային իրաւունքի սկզբունքներուն եւ կանոններուն համապատասխան:

Պետութիւնը սահմանափակուած է մարդու եւ քաղաքացիի հիմնական իրաւունքներով եւ ազատութիւններով՝ որպէս անմիջականօրէն գործող իրաւունք:

Յօդուած 4. Հանրապետութեան Նախագահի, Ազգային ժողովի, տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւնները, ինչպէս նաեւ հանրաքուէները կը կատարուին ընդհանուր, հաւասար, ուղղակի ընտրական իրաւունքի հիման վրայ՝ գաղտնի քուէարկութեամբ:

Յօդուած 5. Պետական իշխանութիւնը կ'իրականացուի Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն համապատասխան՝ օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանութեանց բաժանման եւ հաւասարակշռման հիման վրայ:

Պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտօնատար անձինք իրաւասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողութիւններ, որոնց համար լիազօրուած են Սահմանադրութեամբ կամ օրէնքներով:

Յօդուած 6. Սահմանադրութիւնը բարձրագոյն իրաւաբանական ոյժ ունի, եւ անոր կանոնները կը գործեն անմիջականօրէն:

Օրէնքները պէտք է համապատասխանեն Սահմանադրութեան: Միւս իրաւական արձանագրութիւնները պէտք է համապատասխանեն Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն:

Օրէնքները ոյժի մէջ կը մտնեն «Հայաստանի Հանրապետութեան Պաշտօնական Տեղեկագիր»ին մէջ հրապարակուելէն յետոյ: Կանոնական

իրաւական միւս արձանագրութիւնները ոյժի մէջ կը մտնեն օրէնքով սահմանուած կարգով հրապարակուելէն յետոյ:

Միջազգային պայմանագիրները ոյժի մէջ կը մտնեն միայն վաւերացուելէն կամ հաստատուելէն յետոյ: Միջազգային պայմանագիրները Հայաստանի Հանրապետութեան իրաւական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Եթէ վաւերացուած միջազգային պայմանագիրին մէջ կը սահմանուին օրէնքներով նախատեսուածներէն ուրիշ կանոններ, ապա այդ կանոնները կը կիրառուին: Սահմանադրութեան հակասող միջազգային պայմանագիրները չեն կրնար վաւերացուիլ:

Կանոնական իրաւական արձանագրութիւնները կը կայացուին Սահմանադրութեան եւ օրէնքներու հիման վրայ եւ՝ անոնց իրականացումն ապահովելու նպատակով:

Յօդուած 7. Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ կը ճանչցուին գաղափարախօսական բազմակարծութիւնն ու բազմակուսակցութիւնը:

Կուսակցութիւնները կը կազմաւորուին ազատօրէն, կը նպաստեն ժողովուրդի քաղաքական կամքի ձեւաւորման ու արտայայտման: Անոնց գործունէութիւնը չի կրնար հակասել Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն, իսկ գործելակերպը՝ ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն:

Կուսակցութիւնները կ'ապահովեն իրենց դրամական գործունէութեան հրապարակայնութիւնը:

Յօդուած 8. Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ կը ճանչցուի եւ կը պաշտպանուի սեփականութեան իրաւունքը:

Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ երաշխաւորուած են տնտեսական գործունէութեան ազատութիւնն ու ազատ տնտեսական մրցակցութիւնը:

Յօդուած 8.1. Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ Եկեղեցին անջատ է պետութենէն:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը կը ճանչնայ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ՝ որպէս Ազգային Եկեղեցւոյ բացառիկ առաքելութիւնը հայ ժողովուրդի հոգեւոր կեանքին, անոր ազգային

մշակոյթի զարգացման եւ ազգային ինքնութեան պահպանման գործին մէջ:

Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ երաշխաւորուած է օրէնքով սահմանուած կարգով գործող բոլոր կրօնական կազմակերպութեանց գործունէութեան ազատութիւնը:

Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ յարաբերութիւնները կրնան կարգաւորուիլ օրէնքով:

Յօդուած 8.2. Հայաստանի Հանրապետութեան զինուած ուժերը կ'ապահովեն Հայաստանի Հանրապետութեան անվտանգութիւնը, պաշտպանութիւնը եւ տարածքային ամբողջականութիւնը, անոր սահմաններուն անձեռնմխելիութիւնը: Ձինուած ուժերը քաղաքական հարցերուն մէջ չէզոքութիւն կը պահպանեն եւ քաղաքացիական վերահսկողութեան ներքոյ կը գտնուին:

Յօդուած 9. Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութիւնը կ'իրականացուի միջազգային իրաւունքի սկզբունքներուն եւ կանոններուն համապատասխան՝ բոլոր պետութեանց հետ բարի դրացիական, փոխշահաւէտ յարաբերութիւններ հաստատելու նպատակով:

Յօդուած 10. Պետութիւնը կ'ապահովէ շրջակայ միջավայրի պահպանութիւնը եւ վերականգնումը, բնական պաշարներու ողջմիտ օգտագործումը:

Յօդուած 11. Պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձանները, մշակութային միւս արժէքները կը գտնուին պետութեան հոգածութեան եւ պաշտպանութեան ներքոյ:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը միջազգային իրաւունքի սկզբունքներու եւ կանոններու շրջանակներուն մէջ կը նպաստէ հայկական սփիւռքի հետ կապերու ամրապնդման, ուրիշ պետութեանց մէջ գտնուող հայկական պատմական եւ մշակութային արժէքներու պահպանման, հայ կրթական եւ մշակութային կեանքի զարգացման:

Յօդուած 11.1. Հայաստանի Հանրապետութեան վարչա-տարածքային միաւորներն են մարզերը եւ համայնքները:

Յօդուած 11.2. Հայաստանի Հանրապետութիւնը կ'երաշխաւորէ տեղական ինքնակառավարումը:

Յօդուած 11.3. Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիները Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքին եւ անոր սահմաններէն դուրս կը գտնուին Հայաստանի Հանրապետութեան պաշտպանութեան ներքոյ:

Ազգութեամբ հայերը Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն ձեռք կը բերեն պարզեցուած կարգով:

Յօդուած 12. Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնն է:

Յօդուած 13. Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշը եռագոյն է՝ կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն հորիզոնական հաւասար շերտերով:

Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանն է. կեդրոնը՝ վահանի վրայ, պատկերուած են Մասիս լեռը՝ Նոյեան Տապանով, եւ պատմական Հայաստանի չորս թագաւորութեանց զինանշանները: Վահանը կը պահեն արծիւը եւ առիւծը, իսկ վահանէն վար պատկերուած են սուր, ճիւղ, հասկերու խուրձ, շղթայ եւ ժապաւէն:

Դրօշի եւ զինանշանի մանրամասն նկարագրութիւնը կը սահմանուի օրէնքով:

Հայաստանի Հանրապետութեան օրհներգը կը սահմանուի օրէնքով:

Հայաստանի Հանրապետութեան մայրաքաղաքը Երեւանն է:

ԳԼՈՒԽ 2

ՍԱՐԴՈՒ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԳԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՆ ՈՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յօդուած 14. Մարդու արժանապատուութիւնը՝ որպէս անոր իրաւանց ու ազատութեանց անքակտելի հիմք, պետութեան կողմէ կը յարգուի եւ կը պաշտպանուի:

Յօդուած 14.1. Բոլոր մարդիկ հաւասար են օրէնքին առջեւ:

Խտրականութիւնը, կախուած սեռէն, ցեղատեսակէն, մաշկի գոյնէն, ցեղային կամ ընկերային ծագումէն, ծինային յատկանիշներէն, լեզուէն, կրօնէն, աշխարհայեացքէն, քաղաքական կամ ուրիշ հայեացքներէն, ազգային փոքրամասնութեան պատկանելիութենէն, գոյքային վիճակէն, ծնունդէն, հաշմանդամութենէն, տարիքէն կամ անձնական կամ ընկերային բնոյթի այլ հանգամանքներէ, արգիլուած է:

Յօդուած 15. Իւրաքանչիւր մարդ ունի կեանքի իրաւունք: Ոչ ոք կրնայ մահապատժի դատապարտուիլ կամ ենթարկուիլ:

Յօդուած 16. Իւրաքանչիւր մարդ ունի անձնական ազատութեան եւ անձեռնմխելիութեան իրաւունք: Մարդը կարելի է ազատութենէն զրկել օրէնքով սահմանուած պարագաներուն եւ կարգով: Օրէնքը կրնայ ազատութենէն զրկում նախատեսել միայն հետեւեալ պարագաներուն՝

- 1) անձը դատապարտուած է յանցագործութիւն կատարելու համար՝ իրաւասու դատարանի կողմէն.
- 2) անձը չէ կատարած դատարանի՝ օրինական ոյժի մէջ մտած կարգադրութիւնը.
- 3) օրէնքով սահմանուած որոշակի պարտականութեանց կատարումն ապահովելու նպատակով.
- 4) առկայ է յանցագործութիւն կատարած ըլլալու հիմնաւոր կասկած, կամ երբ այդ անհրաժեշտ է անձի՝ յանցագործութեան կատարումը կամ կատարելէն յետոյ անոր փախուստը կանխելու նպատակով.
- 5) անչափահասը դաստիարակչական հսկողութեան յանձնելու կամ իրաւասու այլ մարմնի մը ներկայացնելու նպատակով.
- 6) վարակիչ հիւանդութեանց տարածումը կանխելու նպատակով կամ հոգեկան հիւանդ, գինեմուլ, թմրամուլ կամ թափառաշրջիկ անձերէն բխող հասարակական վտանգը կանխելու նպատակով.

7) Հայաստանի Հանրապետություն անձի անօրինական մուտքը կանխելու, զայն արտաքսելու կամ ուրիշ պետութեան յանձնելու նպատակով:

Ազատութենէն զրկուած իւրաքանչիւր անձ իրեն հասկնալի լեզուով անյապաղ կերպով կը տեղեկացուի պատճառներուն, իսկ քրեական մեղադրանք ներկայացուելու պարագային՝ նաեւ մեղադրանքի մասին: Ազատութենէն զրկուած իւրաքանչիւր անձ իրաւունք ունի այդ մասին անյապաղ կերպով տեղեկացնելու իր ընտրած անձին:

Եթէ ձերբակալուած անձը ձերբակալման պահէն 72 ժամուան ընթացքին դատարանի որոշմամբ չի կալանաւորուիր, ապա ան ենթակայ է անյապաղ ազատ արձակման:

Իւրաքանչիւր մարդ օրէնքով սահմանուած հիմքերով եւ կարգով իրաւունք ունի ազատութենէն ապօրինի զրկման կամ ապօրինի խուզարկութեան պարագային պատճառուած վնասի հատուցման: Իւրաքանչիւր մարդ իրաւունք ունի իր՝ ազատութենէն զրկման կամ խուզարկութեան օրինականութիւնն ու հիմնաւորուածութիւնը բողոքարկելու վերադաս դատական ատեանին:

Մարդը կարելի չէ ազատութենէն զրկել միայն այն պատճառով, որ ան իր քաղաքացիական-իրաւական պարտաւորութիւնները կատարելու ի վիճակի չէ:

Մարդը կարելի չէ խուզարկել ուրիշ կերպ, քան օրէնքով սահմանուած պարագաներուն եւ կարգով:

Յօդուած 17. Ոչ ոք պէտք է ենթարկուի խոշտանգումներու, ինչպէս նաեւ անմարդկային կամ նուաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի: Ձերբակալուած, կալանաւորուած եւ ազատազրկուած անձինք ունին մարդասիրական վերաբերմունքի եւ արժանապատուութեան յարգման իրաւունք:

Մարդը կարելի չէ գիտական, բժշկական եւ այլ փորձերու ենթարկել՝ առանց իր համաձայնութեան:

Յօդուած 18. Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր իրաւանց եւ ազատութեանց դատական, ինչպէս նաեւ պետական ուրիշ մարմիններու առջեւ իրաւական պաշտպանութեան արդիւնաւետ միջոցներու իրաւունք:

Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր իրաւունքներն ու ազատութիւնները օրէնքով չարգիլուած բոլոր միջոցներով պաշտպանելու իրաւունք:

Իւրաքանչիւր մարդ իրաւունք ունի իր իրաւանց ու ազատութեանց պաշտպանութեան համար օրէնքով սահմանուած հիմքերով եւ կարգով ստանալու մարդու իրաւանց պաշտպանին աջակցութիւնը:

Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային պայմանագիրներուն համապատասխան, իւրաքանչիւր մարդ իրաւունք ունի իր իրաւանց ու ազատութեանց պաշտպանութեան խնդրով դիմելու մարդու իրաւանց եւ ազատութեանց պաշտպանութեան միջազգային մարմիններուն:

Յօդուած 19. Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր խախտուած իրաւունքները վերականգնելու, ինչպէս նաեւ իրեն ներկայացուած մեղադրանքի հիմնաւորուածութիւնը պարզելու համար հաւասարութեան պայմաններու մէջ, արդարութեան բոլոր պահանջներու պահպանմամբ, անկախ եւ անկողմնակալ դատարանի կողմէ ողջմիտ ժամկետի մէջ իր գործի իրապարակային քննութեան իրաւունք:

Հանրութեան բարքերու, հասարակական կարգի, պետական անվտանգութեան, դատավարութեան մասնակիցներու անձնական կեանքի կամ արդարադատութեան շահերու պաշտպանութեան նկատառումներով կրնայ արգիլուիլ լրատութեան միջոցներու եւ հասարակութեան ներկայացուցիչներու մասնակցութիւնը դատական քննութեան ընթացքին կամ անոր մէկ մասին:

Յօդուած 20. Իւրաքանչիւր մարդ ունի իրաւաբանական օգնութիւն ստանալու իրաւունք: Օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն իրաւաբանական օգնութիւնը ցոյց կը տրուի պետական միջոցներու հաշուին:

Իւրաքանչիւր մարդ ունի ձերբակալման, խափանման միջոցի ընտրման կամ մեղադրանքի առաջադրման պահէն իր ընտրութեամբ պաշտպան ունենալու իրաւունք:

Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր նկատմամբ կայացուած դատավճռի՝ վերադաս դատարանին կողմէ վերանայման իրաւունք՝ օրէնքով սահմանուած կարգով:

Իւրաքանչիւր դատապարտեալ ունի ներման կամ նշանակուած պատիժը մեղմացնելու խնդրանքի իրաւունք:

Տուժողին պատճառուած վնասը կը հատուցուի օրէնքով սահմանուած կարգով:

Յօդուած 21. Յանցագործութեան համար մեղադրուողը անմեղ կը նկատուի եթէ անոր մեղաւորութիւնը ապացուցուած չէ օրէնքով սահմանուած կարգով՝ դատարանի՝ օրինական ոյժի մէջ մտած դատավճռով:

Մեղադրեալը իր անմեղութիւնն ապացուցելու պարտաւոր չէ: Չփարատուած կասկածները յօգուտ մեղադրեալին կը մեկնաբանուին:

Յօդուած 22. Ոչ ոք պարտաւոր է ցուցնունք տալ իր, անուսինին կամ մերձաւոր ազգականներուն վերաբերեալ: Օրէնքը կրնայ նախատեսել ցուցնունք տալու պարտականութենէն ազատուելու ուրիշ պարագաներ:

Արգիլուած է օրէնքի խախտմամբ ձեռք բերուած ապացոյցներու օգտագործումը:

Արգիլուած է նշանակել աւելի ծանր պատիժ, քան կրնար կիրառուիլ յանցագործութեան կատարման պահին գործող օրէնքով:

Մարդը կարելի չէ յանցագործութեան համար մեղաւոր ճանչնալ, եթէ արարքի կատարման պահին գործող օրէնքով ան յանցագործութիւն չէ նկատուած:

Արարքի պատժելիութիւնը վերացնող կամ պատիժը մեղմացնող օրէնքը յետադարձ ոյժ ունի:

Պատասխանատուութիւն սահմանող կամ պատասխանատուութիւնը խստացնող օրէնքը յետադարձ ոյժ չունի:

Ոչ ոք կրնայ կրկին անգամ դատուիլ նոյն արարքին համար:

Յօդուած 23. Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր անձնական ու ընտանեկան կեանքը յարգուած ըլլալու իրաւունք:

Առանց անձի համաձայնության՝ կարելի չէ անոր վերաբերել հաւաքել, պահպանել, օգտագործել կամ տարածել այլ տեղեկութիւններ, քան նախատեսուած է օրէնքով: Արգիլուած է անձին վերաբերող տեղեկութեանց գործածումն ու տարածումը, եթէ այդ կը հակասէ տեղեկութեանց հաւաքման նպատակներուն կամ նախատեսուած չէ օրէնքով:

Իւրաքանչիւր մարդ ունի պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններուն մէջ իրեն վերաբերող տեղեկութեանց ծանօթանալու իրաւունք:

Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր մասին ոչ-հաւաստի տեղեկութեանց ուղղման եւ իր մասին ապօրինի ձեռք բերուած տեղեկութեանց վերացման իրաւունք:

Իւրաքանչիւր մարդ ունի նամակագրութեան, հեռաձայնային խօսակցութեանց, նամակային, հեռագրական եւ այլ հաղորդումներու գաղտնիութեան իրաւունք, որ կրնայ սահմանափակուիլ միայն օրէնքով սահմանուած պարագաներուն եւ կարգով, դատարանի որոշմամբ:

Յօդուած 24. Իւրաքանչիւր մարդ ունի բնակարանի անձեռնմխելիութեան իրաւունք: Արգիլուած է մարդու կամքին հակառակ մուտք գործել անոր բնակարանը, բացառութեամբ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն:

Բնակարանը կրնայ խուզարկուիլ միայն օրէնքով սահմանուած պարագաներուն եւ կարգով՝ դատարանի որոշմամբ:

Յօդուած 25. Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ օրինական հիմքերով գտնուող իւրաքանչիւր ոք ունի Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքին ազատ տեղաշարժելու եւ բնակավայր ընտրելու իրաւունք:

Իւրաքանչիւր մարդ ունի Հայաստանի Հանրապետութենէն դուրս գալու իրաւունք:

Իւրաքանչիւր քաղաքացի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ բնակելու իրաւունք ունեցող իւրաքանչիւր ոք ունի Հայաստանի Հանրապետութիւն վերադառնալու իրաւունք:

Յօդուած 26. Իւրաքանչիւր մարդ ունի մտքի, խղճի եւ կրօնի ազատութեան իրաւունք: Այս իրաւունքը կը ներառէ կրօնը կամ հանոգմունքները փոխելու ազատութիւնը եւ զանոնք ինչպէս միայնակ, այնպէս էլ այլոց հետ համատեղ քարոզելու, եկեղեցական արարողութեանց եւ պաշտամունքի այլ ծիսակատարութեանց միջոցով արտայայտելու ազատութիւնը:

Այս իրաւունքի արտայայտումը կրնայ սահմանափակուիլ միայն օրէնքով, եթէ այդ անհրաժեշտ է հասարակական անվտանգութեան, առողջութեան, բարոյականութեան կամ ուրիշներու իրաւանց եւ ազատութեանց պաշտպանութեան համար:

Յօդուած 27. Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր կարծիքն ազատօրէն արտայայտելու իրաւունք: Արգիլուած է մարդուն հարկադրել հրաժարիլ իր կարծիքէն կամ փոխել զայն:

Իւրաքանչիւր մարդ ունի խօսքի ազատութեան իրաւունք, ներառեալ՝ տեղեկատուութեան իր ուզած միջոցով տեղեկութիւններ եւ գաղափարներ փնտռելու, ստանալու, տարածելու ազատութիւնը՝ անկախ պետական սահմաններէն:

Լրատուամիջոցներու եւ տեղեկատուական ուրիշ միջոցներու ազատութիւնը երաշխաւորուած է:

Պետութիւնը կ'երաշխաւորէ տեղեկատուական, կրթական, մշակութային եւ ժամանցային բնոյթի հաղորդումներու բազմազանութիւն առաջարկող անկախ հանրային ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի առկայութիւնն ու գործունէութիւնը:

Յօդուած 27.1. Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր անձնական կամ հասարակական շահերու պաշտպանութեան նկատառումներով պետական եւ տեղական ինքնակառավարման իրաւասու մարմիններուն եւ պաշտօնատար անձանց դիմումներ կամ առաջարկութիւններ ներկայացնելու եւ ողջմիտ ժամկետի մէջ պատշաճ պատասխան ստանալու իրաւունք:

Յօդուած 28. Իւրաքանչիւր մարդ ունի ուրիշ անձերու հետ միաւորումներ կազմելու, այդ թիւին՝ արհեստակցական միութիւններ կազմելու եւ անոնց անդամագրուելու իրաւունք:

Իւրաքանչիւր քաղաքացի ունի ուրիշ քաղաքացիներու հետ կուսակցութիւններ ստեղծելու եւ անոնց անդամագրուելու իրաւունք:

Կուսակցութիւններ եւ արհեստակցական միութիւններ ստեղծելու եւ անոնց անդամագրուելու իրաւունքները կրնան սահմանափակուիլ օրէնքով սահմանուած կարգով՝ զինուած ոյժերու, ոստիկանութեան, ազգային անվտանգութեան, դատախազութեան մարմիններու ծառայողներու, ինչպէս նաեւ դատաւորներու եւ Սահմանադրական Դատարանի անդամներու նկատմամբ:

Մարդուն կարելի չէ հարկադրել անդամագրուելու որեւէ կուսակցութեան կամ միաւորման:

Միաւորումներու գործունէութիւնը կրնայ կասեցուիլ կամ արգիլուիլ միայն օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն՝ դատական կարգով:

Յօդուած 29. Իւրաքանչիւր մարդ ունի խաղաղ, առանց զէնքի հաւաքներ կայացնելու իրաւունք:

Զինուած ոյժերու, ոստիկանութեան, ազգային անվտանգութեան, դատախազութեան մարմիններուն մէջ ծառայողներու, ինչպէս նաեւ դատաւորներու եւ Սահմանադրական Դատարանի անդամներու համար այդ իրաւանց իրականացման սահմանափակումներ կրնան նախատեսուիլ միայն օրէնքով:

Յօդուած 30. Հայաստանի Հանրապետութեան՝ տասնութը տարին լրացած քաղաքացիներն ունին ընտրելու եւ հանրաքուէներուն մասնակցելու, ինչպէս նաեւ անմիջականօրէն եւ կամքի ազատ արտայայտութեամբ ընտրուած իրենց ներկայացուցիչներու միջոցով պետական կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման մասնակցելու իրաւունք:

Օրէնքով կրնայ սահմանուիլ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն չունեցող անձանց՝ տեղական ինքնակառավարման

մարմիններու ընտրութեանց եւ տեղական հանրաքուէներուն մասնակցելու իրաւունքը:

Ընտրել եւ ընտրուիլ չեն կրնար դատարանի վճռով անգործունակ ճանչցուած, ինչպէս նաեւ օրինական ոյժի մէջ մտած դատավճռով ազատազրկման դատապարտուած եւ պատիժը կրող քաղաքացիները:

Յօդուած 30.1. Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներէն ծնած երախտան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի է: Իւրաքանչիւր երախայ, որու ծնողներէն մէկը Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի է, ունի Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութեան իրաւունք: Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութեան ձեռքբերման եւ դադարման կարգը կը սահմանուի օրէնքով:

Ոչ ոք կրնայ զրկուիլ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութենէն, ինչպէս նաեւ քաղաքացիութիւնը փոխելու իրաւունքէն:

Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացին կարելի չէ յանձնել օտար պետութեան, բացառութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան վաւերացուցած միջազգային պայմանագիրներով նախատեսուած պարագաներուն:

Երկքաղաքացիութիւն ունեցող անձանց իրաւունքներն ու պարտականութիւնները կը սահմանուին օրէնքով:

Յօդուած 30.2. Քաղաքացիներն ունին օրէնքով սահմանուած ընդհանուր հիմունքներով հանրային ծառայութեան ընդունուելու իրաւունք:

Հանրային ծառայութեան սկզբունքներն ու կազմակերպման կարգը կը սահմանուին օրէնքով:

Յօդուած 31. Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր սեփականութիւնն իր հայեցողութեամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու եւ կտակելու իրաւունք: Սեփականութեան իրաւունքին իրականացումը պէտք չէ վնաս պատճառէ շրջակայ միջավայրին, խախտէ ուրիշ անձանց, հանրութեան եւ պետութեան իրաւունքներն ու օրինական շահերը:

Ոչ ոքի կարելի է զրկել սեփականությունէն, բացառութեամբ դատական կարգով՝ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն:

Սեփականութեան օտարունը հասարակութեան եւ պետութեան կարիքներու համար կրնայ կատարուիլ միայն բացառիկ՝ գերակայ հանրային շահերու պարագաներուն, օրէնքով սահմանուած կարգով, նախնական համարժէք փոխհատուցմամբ:

Յողի սեփականութեան իրաւունքէն չեն օգտուիր օտարերկրեայ քաղաքացիները եւ քաղաքացիութիւն չունեցող անձինք, բացառութեամբ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն:

Մտաւոր սեփականութիւնը պաշտպանուած է օրէնքով:

Յօդուած 31.1. Պետութիւնը կը պաշտպանէ սպառողներուն շահերը, կ'իրականացնէ օրէնքով նախատեսուած միջոցառումներ՝ ապրանքներու, ծառայութեանց եւ աշխատանքներու որակի վերահսկողութեան ուղղութեամբ:

Յօդուած 32. Իւրաքանչիւր մարդ ունի աշխատանքի ընտրութեան ազատութիւն:

Իւրաքանչիւր աշխատող ունի արդարացի եւ օրէնքով սահմանուած նուազագոյնէն ոչ-ցած աշխատավարձի, ինչպէս նաեւ անվտանգութեան ու առողջաբանութեան պահանջները բաւարարող աշխատանքային պայմաններու իրաւունք:

Աշխատողներն իրենց տնտեսական, ընկերային եւ աշխատանքային շահերու պաշտպանութեան նպատակով ունին գործադուլի իրաւունք, որու իրականացման կարգն ու սահմանափակումները կը սահմանուին օրէնքով:

Մինչեւ 16 տարեկան երախաները մշտական աշխատանքի ընդունիլն արգիլուած է: Անոնց ժամանակաւոր աշխատանքի ընդունման կարգը եւ պայմանները կը սահմանուին օրէնքով:

Յարկադիր աշխատանքն արգիլուած է:

Յօդուած 33. Իւրաքանչիւր մարդ ունի հանգիստի իրաւունք: Առաւելագոյն աշխատաժամանակը, հանգստեան օրերը եւ ամենամեայ

վճարովի արձակուրդի նուազագույն տեւողութիւնը կը սահմանուին օրէնքով:

Յօդուած 33.1. Իւրաքանչիւր մարդ ունի օրէնքով չարգիլուած ձեռնարկատիրական գործունեութեամբ զբաղելու իրաւունք:

Շուկային մէջ մենաշնորհ կամ գերիշխող դիրքի չարաշահումը եւ անբարեխիղճ մրցակցութիւնն արգիլուած են:

Մրցակցութեան սահմանափակումը, մենաշնորհի հնարաւոր տեսակները եւ անոնց թոյլատրելի չափերը կրնան սահմանուիլ միայն օրէնքով, եթէ այդ անհրաժեշտ է հանրութեան շահերու պաշտպանութեան համար:

Յօդուած 33.2. Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր առողջութեան եւ բարեկեցութեան նպաստող շրջակայ միջավայրի մէջ ապրելու իրաւունք, պարտաւոր է անձամբ եւ այլոց հետ համատեղ պահպանել եւ բարելաւել շրջակայ միջավայրը:

Պաշտօնատար անձինք պատասխանատուութիւն կը կրեն բնապահպանական տեղեկատուութիւնը պահելու կամ անոր տրամադրումը մերժելու համար:

Յօդուած 34. Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր եւ իր ընտանիքի համար բաւարար կենսամակարդակի, այդ թիւին՝ բնակարանի, ինչպէս նաեւ կենսապայմաններու բարելաւման իրաւունք: Պետութիւնը անհրաժեշտ միջոցներ կը ձեռնարկէ քաղաքացիներու այս իրաւունքի իրականացման համար:

Յօդուած 35. Ընտանիքը հասարակութեան բնական եւ հիմնական բջիջն է:

Ամուսնական տարիքի հասած կինը եւ տղամարդը իրենց կամքի ազատ արտայայտութեամբ ունին ամուսնանալու եւ ընտանիք կազմելու իրաւունք: Ամուսնանալու ատեն, ամուսնութեան ընթացքին, ամուսնալուծուելու ատեն անոնք հաւասար իրաւունքներէ կ'օգտուին:

Մայրութեան հետ կապուած պատճառներով աշխատանքէն ազատելն արգիլուած է: Իւրաքանչիւր աշխատող կին յղիութեան եւ

ծննդաբերութեան պարագային ունի վճարովի արձակուրդի եւ նոր ծնած երախայի խնամքի կամ երախայի որդեգրման համար արձակուրդի իրաւունք:

Յօդուած 36. Ծնողներն իրաւունք ունին եւ պարտաւոր են հոգ տանիլ իրենց երախաներու դաստիարակութեան, առողջութեան, լիարժէք ու ներդաշնակ զարգացման եւ կրթութեան:

Ծնողական իրաւունքներէն զրկելը կամ անոնց սահմանափակումը կրնայ կատարուիլ միայն դատարանի որոշմամբ՝ օրէնքով սահմանուած կարգով եւ պարագաներուն:

Չափահաս աշխատունակ անձինք պարտաւոր են հոգ տանիլ իրենց անաշխատունակ եւ կարիքաւոր ծնողներուն:

Յօդուած 37. Իւրաքանչիւր մարդ ունի ծերութեան, հաշմանդամութեան, հիւանդութեան, կերակրողը կորսնցնելու, գործազրկութեան եւ օրէնքով նախատեսուած ուրիշ պարագաներուն ընկերային ապահովութեան իրաւունք: Ընկերային ապահովութեան ծաւալն ու ձեւերը կը սահմանուին օրէնքով:

Յօդուած 38. Իւրաքանչիւր մարդ ունի օրէնքով սահմանուած եղանակներով բժշկական օգնութիւն եւ սպասարկում ստանալու իրաւունք:

Իւրաքանչիւր մարդ ունի ձրի հիմնական բժշկական ծառայութիւններ ստանալու իրաւունք: Անոնց ցանկն ու մատուցման կարգը կը սահմանուին օրէնքով:

Յօդուած 39. Իւրաքանչիւր մարդ ունի կրթութեան իրաւունք:

Չիմնական ընդհանուր կրթութիւնը պարտադիր է, բացառութեամբ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն: Օրէնքով կրնայ պարտադիր կրթութեան աւելի բարձր մակարդակ սահմանուիլ:

Միջնակարգ կրթութիւնը պետական ուսումնական հաստատութեանց մէջ ձրի է:

Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեանց ինքնավարութեան սկզբունքները կ'որոշուին օրէնքով:

Ուսումնական հաստատութեանց ստեղծման եւ գործունեութեան կարգը կը սահմանուի օրէնքով:

Իւրաքանչիւր քաղաքացի ունի պետական բարձրագոյն եւ այլ մասնագիտական կրթական հաստատութեանց մէջ մրցութային հիմունքներով ձրի կրթութիւն ստանալու իրաւունք՝ օրէնքով սահմանուած կարգով: Պետութիւնը օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն եւ կարգով դրամական եւ ուրիշ աջակցութիւն կը ցուցաբերէ բարձրագոյն եւ այլ մասնագիտական կրթական ծրագիրներ իրականացնող ուսումնական հաստատութեանց եւ հոն սորվողներուն:

Յօդուած 40. Իւրաքանչիւր մարդ ունի գրական, գեղարուեստական, գիտական եւ թէքնիքական ստեղծագործութեան ազատութեան, գիտութեան նուաճումներէն օգտուելու եւ հասարակութեան մշակութային կեանքին մասնակցելու իրաւունք:

Յօդուած 41. Իւրաքանչիւր մարդ ունի իր ազգային եւ ցեղային ինքնութիւնը պահպանելու իրաւունք:

Ազգային փոքրամասնութեանց պատկանող անձինք ունին իրենց աւանդութեանց, կրօնի, լեզուի եւ մշակոյթի պահպանման ու զարգացման իրաւունք:

Յօդուած 42. Մարդու եւ քաղաքացիի՝ Սահմանադրութեամբ ամրագրուած հիմնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները չեն բացառեր օրէնքներով եւ միջազգային պայմանագիրներով սահմանուած ուրիշ իրաւունքներ եւ ազատութիւններ:

Իւրաքանչիւր մարդ ազատ է կատարելու այն, ինչը արգիլուած չէ օրէնքով եւ չի խախտեր այլոց իրաւունքներն ու ազատութիւնները: Ոչ ոք կրնայ կրել պարտականութիւններ, որոնք սահմանուած չեն օրէնքով:

Անձի իրաւական վիճակը վատթարացնող օրէնքներն ու միւս իրաւական արձանագրութիւնները յետադարձ ոյժ չունին:

Անձի իրաւական վիճակը բարելաւող, անոր պատասխանատուութիւնը վերացնող կամ մեղմացնող իրաւական արձանագրութիւնները յետադարձ ոյժ ունին, եթէ այդ նախատեսուած է այդ արձանագրութիւններով:

Յօդուած 42.1. Մարդու եւ քաղաքացիի հիմնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները կը տարածուին նաեւ իրաւաբանական անձանց վրայ այնքանով, որքանով որ այդ իրաւունքներն ու ազատութիւններն իրենց եութեամբ կիրառելի են անոնց նկատմամբ:

Յօդուած 43. Մարդու եւ քաղաքացիի՝ Սահմանադրութեան 23-25-րդ, 27-րդ, 28-30-րդ, 30.1-րդ յօդուածներով, 32-րդ յօդուածի երրորդ մասով ամրագրուած հիմնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները կրնան սահմանափակուիլ միայն օրէնքով, եթէ այդ անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակութեան մէջ պետական անվտանգութեան, հասարակական կարգի պահպանման, յանցագործութեանց կանխման, հանրութեան առողջութեան ու բարոյականութեան, այլոց սահմանադրական իրաւանց եւ ազատութեանց, պատուի եւ բարի համբաւի պաշտպանութեան համար:

Մարդու եւ քաղաքացիի հիմնական իրաւանց ու ազատութեանց սահմանափակումները չեն կրնար գերազանցել Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային պարտաւորութիւններով սահմանուած շրջանակները:

Յօդուած 44. Մարդու եւ քաղաքացիի առանձին հիմնական իրաւունքներ ու ազատութիւններ, բացառութեամբ Սահմանադրութեան 15-րդ, 17-22-րդ եւ 42-րդ յօդուածներուն մէջ նշուածներուն, կրնան օրէնքով սահմանուած կարգով ժամանակաւորապէս սահմանափակուիլ ռազմական կամ արտակարգ դրութեան ատեն՝ արտակարգ իրավիճակներու մէջ պարտաւորութիւններէն շեղուելու վերաբերեալ ստանձնած միջազգային պարտաւորութեանց շրջանակներուն մէջ:

Յօդուած 45. Իւրաքանչիւր մարդ պարտաւոր է օրէնքով սահմանուած կարգով եւ չափով մուծել հարկեր, տուրքեր, կատարել պարտադիր ռւրիշ վճարումներ:

Յօդուած 46. Իւրաքանչիւր քաղաքացի պարտաւոր է օրէնքով սահմանուած կարգով մասնակցիլ Հայաստանի Հանրապետութեան պաշտպանութեան:

Յօդուած 47. Իւրաքանչիւր մարդ պարտաւոր է պահպանել Սահմանադրութիւնը եւ օրէնքները, յարգել այլոց իրաւունքները, ազատութիւններն ու արժանապատուութիւնը:

Արգիլուած է իրաւանց եւ ազատութեանց գործածումը սահմանադրական կարգը բռնի տապալելու, ազգային, ցեղային, կրօնական ատելութիւն բորբոքելու, բռնութիւն կամ պատերազմ քարոզելու նպատակով:

Յօդուած 48. Տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային ոլորտներուն մէջ պետութեան հիմնական խնդիրներն են՝

1) պաշտպանել եւ հովանաւորել ընտանիքը, մայրութիւնն ու մանկութիւնը.

2) նպաստել բնակչութեան զբաղուածութեան եւ աշխատանքի պայմաններու բարելաւման.

3) խթանել բնակարանային շինարարութիւնը, նպաստել իւրաքանչիւր քաղաքացիի բնակարանային պայմաններու բարելաւման.

4) իրականացնել բնակչութեան առողջութեան պահպանման ծրագիրներ, նպաստել արդիւնաւէտ եւ մատչելի բժշկական սպասարկման պայմաններու ստեղծման.

5) նպաստել երկրի քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային կեանքին երիտասարդութեան մասնակցութեան.

6) խթանել մարմնամարզութեան եւ մարմնակրթութեան զարգացումը.

7) իրականացնել հաշմանդամութեան կանխարգելման եւ բուժման ծրագիրներ, խթանել հաշմանդամներու մասնակցութիւնը հասարակական կեանքին.

8) նպաստել բարձրագոյն եւ այլ մասնագիտական ծրի կրթութեան զարգացման.

9) նպաստել գիտութեան եւ մշակոյթի զարգացման.

10) իրականացնել ներկայ ու ապագայ սերունդներու բնապահպանական անվտանգութիւնն ապահովող քաղաքականութիւն.

11) նպաստել ազգային եւ համամարդկային արժէքներուն իւրաքանչիւրի ազատ հաղորդակցման.

12) ապահովել տարեց մարդոց արժանավայել կենսամակարդակը:

Պետութիւնը պարտաւոր է իր հնարաւորութեանց շրջանակներուն մէջ միջոցներ ձեռնարկել սոյն յօդուածին մէջ ամրագրուած խնդիրներու իրականացման համար:

ԳԼՈՒԽ 3

ՉԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՅԸ

Յօդուած 49. Չանրապետութեան Նախագահը պետութեան գլուխն է:

Չանրապետութեան Նախագահը կը հետեւի Սահմանադրութեան պահպանման, կ'ապահովէ օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանութեանց բնականոն գործունէութիւնը:

Չանրապետութեան Նախագահը Չայաստանի Չանրապետութեան անկախութեան, տարածքային ամբողջականութեան եւ անվտանգութեան երաշխաւորն է:

Յօդուած 50. Չանրապետութեան Նախագահը կ'ընտրուի Չայաստանի Չանրապետութեան քաղաքացիներուն կողմէ՝ հինգ տարի ժամկետով:

Չանրապետութեան Նախագահ կրնայ ընտրուիլ երեսունհինգ տարին լրացած, վերջին տասը տարուան մէջ Չայաստանի Չանրապետութեան քաղաքացի հանդիսացող, վերջին տասը տարին Չանրապետութեան մէջ մշտապէս բնակող եւ ընտրական իրաւունք ունեցող իւրաքանչիւր ոք:

Նոյն անձը չի կրնար երկու անգամէ աւելի անընդմէջ ընտրուիլ Չանրապետութեան Նախագահի պաշտօնին:

Յօդուած 51. Չանրապետութեան Նախագահը կ'ընտրուի Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով սահմանուած կարգով: Չանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնը կը կատարուի անոր լիազօրութեանց աւարտէն յիսուն օր առաջ:

Չանրապետութեան Նախագահ կ'ընտրուի այն թեկնածուն, որուն կողմ քուէարկած է բոլոր թեկնածուներուն կողմ քուէարկած ընտրողներու թիւի կէսէն աւելին:

Եթե քուեարկուած է երկուքէ աւելի թեկնածու, եւ անոնցմէ ոչ մէկուն կողմ քուեարկած են անհրաժեշտ թիւով ընտրողներ, ապա քուեարկութենէն ետք՝ տասնչորսերորդ օրը, կը կատարուի Զանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան երկրորդ փուլ: Զանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան երկրորդ փուլին կրնան մասնակցիլ այն երկու թեկնածուները, որոնց կողմ քուեարկած են աւելի մեծ թիւով ընտրողներ: Երկրորդ փուլին Զանրապետութեան Նախագահ կ'ընտրուի այն թեկնածուն, որուն կողմ քուեարկած են աւելի մեծ թիւով ընտրողներ:

Մէկ թեկնածու քուեարկուելու պարագային ան կ'ընտրուի, եթէ անոր կողմ քուեարկած է քուեարկութեան մասնակիցներու կէսէն աւելին:

Եթէ Զանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան արդիւնքներուն վերաբերեալ Սահմանադրական Դատարանը բողոք կ'ընդունի քննութեան, ապա որոշում պէտք է կայացնէ դիմումը ստանալէն յետոյ՝ տասնօրեայ ժամկէտի մէջ, իսկ սոյն յօդուածով սահմանուած ժամկէտները կը հաշուին դատարանի որոշումն ոյժի մէջ մտնելու պահէն:

Եթէ Զանրապետութեան Նախագահ չ'ընտրուիր, ապա կը նշանակուի նոր ընտրութիւն, իսկ քուեարկութիւնը կը կատարուի նոր ընտրութիւն նշանակելէն յետոյ՝ քառասուներորդ օրը:

Զանրապետութեան Նախագահն իր պաշտօնը կը ստանձնէ Զանրապետութեան նախորդ Նախագահի լիազօրութեանց աւարտին օրը:

Նոր կամ արտահերթ ընտրութեան միջոցով ընտրուած Զանրապետութեան Նախագահը պաշտօնը կը ստանձնէ ընտրութենէն ետք՝ քսաներորդ օրը:

Յօդուած 52. Զանրապետութեան Նախագահի թեկնածուներէն մէկուն համար անյաղթահարելի խոչընդոտներ առաջանալու պարագային Զանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնը կը յետաձգուի երկշաբաթեայ ժամկէտով: Անյաղթահարելի ճանչցուած խոչընդոտները չվերանալու պարագային կը նշանակուի նոր ընտրութիւն, իսկ քուեարկութիւնը կը կատարուի նշուած երկշաբաթեայ ժամկէտը լրանալէն յետոյ՝ քառասուներորդ օրը:

Մինչեւ քուէարկութեան օրը թեկնածուներէն մէկուն մահուան պարագային նոր ընտրութիւն կը նշանակուի, իսկ քուէարկութիւնը կը կատարուի նոր ընտրութիւն նշանակելէն յետոյ՝ քառասուներորդ օրը:

Յօդուած 53. Հանրապետութեան Նախագահի հրաժարականի, մահուան, լիազօրութեանց կատարման անհնարինութեան կամ Սահմանադրութեան 57-րդ յօդուածով սահմանուած կարգով զայն պաշտօնանկ ընելու պարագային կը նշանակուի Հանրապետութեան Նախագահի արտահերթ ընտրութիւն, իսկ քուէարկութիւնը կը կատարուի Հանրապետութեան Նախագահի պաշտօնը թափուր մնալէն յետոյ՝ քառասուներորդ օրը:

Յօդուած 53.1. Ռազմական եւ արտակարգ դրութեան ատեն Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւն չի կատարուիր, իսկ Հանրապետութեան Նախագահը կը շարունակէ իր լիազօրութեանց իրականացումը: Այս պարագային, ռազմական կամ արտակարգ դրութեան աւարտէն ետք՝ քառասուներորդ օրը, կը կատարուի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւն:

Յօդուած 54. Հանրապետութեան Նախագահը պաշտօնը կը ստանձնէ օրէնքով սահմանուած կարգով՝ Ազգային ժողովի յատուկ նիստին, ժողովուրդին տրուած հետեւեալ երդումով. «Ստանձնելով Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի պաշտօնը՝ կ'երդնում. անվերապահօրէն կատարել Սահմանադրութեան պահանջները՝ յարգել մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքներն ու ազատութիւնները, ապահովել Հանրապետութեան անկախութիւնը, տարածքային ամբողջականութիւնը եւ անվտանգութիւնը՝ ի փառս Հայաստանի Հանրապետութեան եւ ի բարօրութիւն Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովուրդին»:

Յօդուած 55. Հանրապետութեան Նախագահը՝

- 1) ուղերձով կը դիմէ ժողովուրդին եւ Ազգային ժողովին.
- 2) Ազգային ժողովի ընդունած օրէնքն ստանալէն յետոյ՝ քսանմէկօրեայ ժամկետի մէջ կը ստորագրէ եւ կը հրապարակէ զայն:

Այդ ժամկետին մէջ կրնայ Ազգային ժողովի ընդունած օրէնքն առարկութիւններով, առաջարկութիւններով վերադարձնել Ազգային ժողովին՝ նոր քննարկում պահանջելով: Հնգօրեայ ժամկետի մէջ կը ստորագրէ եւ կը հրապարակէ Ազգային ժողովի՝ վերստին ընդունած օրէնքը.

3) Սահմանադրութեան 74.1-րդ յօդուածով նախատեսուած պարագաներուն ու կարգով կ'արձակէ Ազգային ժողովը եւ արտահերթ ընտրութիւն կը նշանակէ.

4) Ազգային ժողովին մէջ պատգամաւորական տեղերու բաշխման եւ պատգամաւորական խմբակցութեանց հետ խորհրդակցութեանց հիման վրայ վարչապետ կը նշանակէ պատգամաւորներու մեծամասնութեան վստահութիւնը վայելող անձը, իսկ եթէ այդ հնարաւոր չէ, ապա աւելի մեծ թիւով պատգամաւորներու վստահութիւնը վայելող անձը: Հանրապետութեան Նախագահը վարչապետ կը նշանակէ կառավարութեան հրաժարականի ընդունումէն ետք՝ տասնօրեայ ժամկետի մէջ: Կառավարութիւնը կը կազմաւորուի վարչապետի նշանակումէն ետք՝ քսանօրեայ ժամկետի մէջ:

Հանրապետութեան Նախագահը վարչապետին առաջարկով կը նշանակէ եւ կ'ազատէ կառավարութեան անդամները:

Հանրապետութեան Նախագահը կ'ընդունի կառավարութեան հրաժարականը նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նիստի, Հանրապետութեան Նախագահի՝ իր պաշտօնն ստանձնելու, կառավարութեան անվստահութիւն յայտնուելու, կառավարութեան ծրագրին հաւանութիւն չտալու, վարչապետի կողմէն հրաժարական ներկայացուելու կամ վարչապետի պաշտօնը թափուր մնալու օրը: Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ կառավարութեան հրաժարականի ընդունումէն ետք կառավարութեան անդամները կը շարունակեն իրենց պարտականութեանց կատարումը մինչեւ նոր կառավարութեան կազմաւորումը.

5) օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն պետական պաշտօններու նշանակումներ կը կատարէ.

6) կը կազմաւորէ Ազգային Անվտանգութեան Խորհուրդ եւ զայն կը նախագահէ, կրնայ կազմաւորել Խորհրդակցական ուրիշ մարմիններ.

7) կը ներկայացնէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը միջազգային յարաբերութեանց մէջ, կ'իրականացնէ արտաքին քաղաքականութեան ընդհանուր դեկավարումը, կը կնքէ միջազգային պայմանագիրներ, Ազգային Ժողովի վաւերացման կը ներկայացնէ միջազգային պայմանագիրներ եւ կը ստորագրէ անոնց վաւերագիրները, կը հաստատէ, կը կասեցնէ կամ չեղեալ կը յայտարարէ վաւերացում չպահանջող միջազգային պայմանագիրները.

8) կը նշանակէ եւ ետ կը կանչէ օտարերկրեայ պետութեանց եւ միջազգային կազմակերպութեանց առընթեր Հայաստանի Հանրապետութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչները, կ'ընդունի օտարերկրեայ պետութեանց եւ միջազգային կազմակերպութեանց դիւանագիտական ներկայացուցիչներուն հաւատարմագիրներն ու ետկանչագիրները.

9) Ազգային Ժողովին կ'առաջարկէ գլխաւոր դատախազի, Կեդրոնական Դրամատան նախագահի եւ Վերահսկիչ Պալատի նախագահի թեկնածութիւնները: Գլխաւոր դատախազին առաջարկութեամբ կը նշանակէ եւ կ'ազատէ գլխաւոր դատախազի տեղակալները.

10) կը նշանակէ Սահմանադրական Դատարանի չորս անդամ, իսկ Ազգային Ժողովին կողմէ Սահմանադրութեան 83-րդ յօդուածի 2-րդ կէտով սահմանուած ժամկէտին Սահմանադրական Դատարանի նախագահ չնշանակելու պարագային՝ Սահմանադրական Դատարանի կազմէն կը նշանակէ Սահմանադրական Դատարանի նախագահ:

Սահմանադրական Դատարանի եզրակացութեան հիման վրայ կրնայ դադրեցնել Սահմանադրական Դատարանի՝ իր նշանակած անդամին լիազօրութիւնները կամ համաձայնութիւն տալ զայն որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու, կալանաւորելու կամ անոր նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատուութեան ենթարկելու հարց յարուցելու վերաբերեալ.

11) Արդարադատության Խորհուրդին առաջարկությամբ կը նշանակե՛ վճռաբեկ Դատարանի եւ անոր պալատներու նախագահները եւ դատաւորները, վերաքննիչ, առաջին ատեանի եւ մասնագիտացուած դատարաններու նախագահները, կը դադրեցնէ անոնց լիազօրութիւնները, համաձայնութիւն կու տայ անոնց՝ որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու, կալանաւորելու կամ անոնց նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատուութեան ենթարկելու հարց յարուցելու վերաբերեալ, Արդարադատության Խորհուրդին եզրակացութեամբ կը նշանակե՛ վերաքննիչ, առաջին ատեանի եւ մասնագիտացուած դատարաններու դատաւորները.

11.1) կը նշանակե՛ Արդարադատության Խորհուրդի երկու իրաւաբան-գիտնական անդամներ.

12) զինուած ոյժերու գերագոյն գլխաւոր հրամանատարն է, կը համակարգէ պետական մարմիններու գործունէութիւնը պաշտպանութեան բնագաւառին մէջ, կը նշանակե՛ եւ կ'ազատէ զինուած ոյժերու եւ այլ զօրքերու բարձրագոյն հրամանատարական կազմը.

13) Հանրապետութեան վրայ զինուած յարձակման, անոր անմիջական վտանգի առկայութեան կամ պատերազմ յայտարարուելու պարագաներուն կը յայտարարէ ռազմական դրութիւն եւ կրնայ յայտարարել ընդհանուր կամ մասնակի զօրահաւաք, եւ որոշում կը կայացնէ զինուած ոյժերու օգտագործման մասին:

Պատերազմի ատեն Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ նշանակել եւ ազատել զինուած ոյժերու գլխաւոր հրամանատարը:

Զինուած ոյժերու օգտագործման կամ ռազմական դրութիւն յայտարարուելու պարագաներուն իրաւունքի ոյժով անյապաղ կերպով կը գումարուի Ազգային ժողովի յատուկ նիստ:

Ռազմական դրութեան իրաւական կարգը կը սահմանուի օրէնքով.

14) սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի պարագային, խորհրդակցելով Ազգային ժողովի նախագահին եւ վարչապետին հետ, արտակարգ դրութիւն կը յայտարարէ, իրավիճակէն

թելադրուող միջոցառումներ կ'իրականացնէ եւ այդ մասին ուղերձով կը դիմէ ժողովուրդին:

Արտակարգ դրութիւն յայտարարելու պարագային իրաւունքի ոյժով անյապաղ կերպով կը գումարուի Ազգային ժողովի յատուկ նիստ:

Արտակարգ դրութեան իրաւական կարգը կը սահմանուի օրէնքով.

15) օրէնքով սահմանուած կարգով կը լուծէ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութեան եւ քաղաքական ապաստան տալու հետ կապուած հարցերը.

16) կը պարզեւատրէ Հայաստանի Հանրապետութեան շքանշաններով եւ մետալներով, կը շնորհէ բարձրագոյն զինուորական եւ պատուաւոր կոչումներ, բարձրագոյն դիւանագիտական եւ այլ դասային աստիճաններ.

17) ներում կը շնորհէ դատապարտեալներուն:

Յօդուած 56. Հանրապետութեան Նախագահը կը հրապարակէ հրամանագիրներ եւ կարգադրութիւններ, որոնք չեն կրնար հակասել Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն ու ենթակայ են կատարման Հանրապետութեան ամբողջ տարածքին:

Յօդուած 56.1. Հանրապետութեան Նախագահին անձեռնմխելի է:

Հանրապետութեան Նախագահին իր լիազօրութեանց ժամկետին մէջ եւ անկէ ետք չի կրնար հետապնդուիլ եւ պատասխանատուութեան ենթարկուիլ իր կարգավիճակէն բխող գործողութեանց համար:

Իր կարգավիճակին հետ չկապուած գործողութեանց համար Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ պատասխանատուութեան ենթարկուիլ իր լիազօրութեանց աւարտէն ետք:

Յօդուած 57. Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ պաշտօնանկ ըլլալ պետական դաւաճանութեան կամ այլ ծանր յանցագործութեան համար:

Հանրապետութեան Նախագահը պաշտօնանկ ընելու հարցի մասին եզրակացութիւն ստանալու համար Ազգային ժողովը պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ տրուած որոշմամբ կը դիմէ Սահմանադրական Դատարան:

Հանրապետության Նախագահը պաշտօնանկ ընելու որոշումը Սահմանադրական Դատարանի եզրակացության հիման վրայ կը կայացնէ Ազգային ժողովը՝ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն առնուազն երկու երրորդով:

Եթէ Սահմանադրական Դատարանի եզրակացութեամբ Հանրապետության Նախագահին պաշտօնանկ ընելու հիմքերը կը բացակային, ապա հարցը Ազգային ժողովի քննարկումէն կը հանուի:

Յօդուած 58. Հանրապետության Նախագահին իր հրաժարականը կը ներկայացնէ Ազգային ժողովին: Հրաժարականը ներկայացնելէն յետոյ՝ տասնօրեայ ժամկետը լրանալուն պէս, երկօրեայ ժամկետի մէջ հրաժարականը կրկին ներկայացնելու պարագային Հանրապետության Նախագահի հրաժարականը ընդունուած կը նկատուի, եւ Սահմանադրութեամբ սահմանուած կարգով ու ժամկետներուն մէջ արտահերթ ընտրութիւն կը կատարուի:

Յօդուած 59. Հանրապետության Նախագահի ծանր հիւանդութեան կամ անոր լիազօրութեանց կատարման համար այլ անյաղթահարելի խոչընդոտներու առկայութեան պարագային, որոնք տեւականօրէն անհնարին կը դարձնեն անոր լիազօրութեանց կատարումը, Ազգային ժողովը կառավարութեան առաջարկով եւ Սահմանադրական Դատարանի եզրակացութեան հիման վրայ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն առնուազն երկու երրորդով որոշում կու տայ Հանրապետության Նախագահի՝ իր լիազօրութեանց կատարման անհնարինութեան մասին: Եթէ Սահմանադրական Դատարանի եզրակացութեամբ Հանրապետության Նախագահի լիազօրութեանց կատարման անհնարինութեան հիմքերը կը բացակային, ապա կառավարութիւնը չի կրնար Ազգային ժողովին դիմել նման առաջարկով:

Յօդուած 60. Հանրապետության Նախագահի պաշտօնը թափուր մնալու պարագային, մինչեւ նորընտիր Նախագահին կողմէ պաշտօնին ստանձնումը, Հանրապետության Նախագահի պարտականութիւնները կը կատարէ Ազգային ժողովին նախագահը, իսկ եթէ այդ հնարաւոր չէ, ապա՝

վարչապետը: Ազգային ժողովի նախագահի՝ Հանրապետության Նախագահի պարտականությունները կատարելու ատեն Ազգային ժողովի նախագահի լիազորությունները կը կատարե Ազգային ժողովի նախագահի այն տեղակալը, զոր պաշտոնին ընտրուելու ատեն աւելի շատ ծայն ստացեր էր: Այդ ընթացքին արգիլուած է նշանակել հանրաքուէ, նշանակել վարչապետ, նշանակել եւ ազատել զինուած ոյժերու եւ ուրիշ զօրքերու բարձրագոյն հրամանատարական կազմը (բացառութեամբ ռազմական դրութեան ատեն), օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն ոստիկանութեան եւ ազգային անվտանգութեան մարմիններու պաշտօններու նշանակումներ կատարել, ինչպէս նաեւ իրականացնել Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 3-րդ, 8-րդ, 16-րդ եւ 17-րդ կէտերուն մէջ սահմանուած լիազորութիւնները:

Յօդուած 61. Հանրապետութեան Նախագահը օրէնքով սահմանուած կարգով կը ձեւաւորէ իր աշխատակազմը: Հանրապետութեան Նախագահի վարձատրութեան, սպասարկման եւ անվտանգութեան ապահովման կարգը կը սահմանուի օրէնքով:

ԳԼՈՒԽ 4

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Յօդուած 62. Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ օրէնսդիր իշխանութիւնը կ'իրականացնէ Ազգային ժողովը: Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 13-րդ եւ 14-րդ կէտերով, 57-րդ, 59-րդ յօդուածներով, սոյն յօդուածի երկրորդ մասով, 66-րդ, 67-րդ, 69-րդ, 73-րդ, 74-րդ, 74.1-րդ, 75-րդ, 77-րդ, 79-րդ յօդուածներով, 80-րդ յօդուածի երկրորդ մասով, 81-րդ, 83-րդ, 83.1-րդ, 83.2-րդ, 83.3-րդ, 83.4-րդ, 84-րդ, 94.1-րդ յօդուածներով, 101-րդ յօդուածի 2-րդ կէտով, 103-րդ, 111-րդ եւ 112-րդ յօդուածներով նախատեսուած պարագաներուն, ինչպէս նաեւ իր գործունէութեան կազմակերպման հարցերով Ազգային ժողովը կը կայացնէ որոշումներ, զորս կը ստորագրէ եւ կը հրապարակէ Ազգային ժողովի նախագահը:

Ազգային ժողովը իր կանոնակարգ օրենքով նախատեսուած կարգով կրնայ ընդունիլ ուղերձներ եւ յայտարարութիւններ:

Ազգային ժողովին լիազօրութիւնները կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ:

Ազգային ժողովի գործունէութեան, անոր մարմիններու ձեւաւորման եւ գործունէութեան կարգը կը սահմանուի Սահմանադրութեամբ եւ Ազգային ժողովի կանոնակարգով:

Յօդուած 63. Ազգային ժողովը հարիւր երեսունմէկ պատգամաւորէ կազմուած է:

Ազգային ժողովը կ'ընտրուի հինգ տարի ժամկետով: Անոր լիազօրութեանց ժամկետը կը սկսի նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նիստի գումարման պահէն: Ազգային ժողովի լիազօրութեանց ժամկետը կ'աւարտի նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նիստի գումարման պահին:

Ազգային ժողովը չի կրնար արձակուիլ ռազմական կամ արտակարգ դրութեան ատեն, ինչպէս նաեւ երբ Հանրապետութեան Նախագահը պաշտօնանկ ընելու հարց է յարուցուած:

Ռազմական կամ արտակարգ դրութեան ատեն Ազգային ժողովի ընտրութիւն չի կատարուիր, իսկ Ազգային ժողովի լիազօրութեանց ժամկետը կ'երկարաձգուի մինչեւ ռազմական կամ արտակարգ դրութեան աւարտէն ետք նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նստաշրջանի բացման օրը: Այս պարագային, ռազմական կամ արտակարգ դրութեան աւարտէն ետք յիսունէ ոչ շուտ եւ վաթսունէ ոչ ուշ օրուայ ընթացքին կը կատարուի Ազգային ժողովի ընտրութիւն:

Յօդուած 64. Պատգամաւոր կրնայ ընտրուիլ քսանհինգ տարին լրացած, վերջին հինգ տարին Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի հանդիսացող, վերջին հինգ տարին Հանրապետութեան մէջ մշտապէս բնակող եւ ընտրական իրաւունք ունեցող իւրաքանչիւր մարդ:

Յօդուած 65. Պատգամաւորը չի կրնար ձեռնարկատիրական գործունէութեամբ զբաղիլ, պաշտօն զբաղցնել պետական կամ տեղական

ինքնակառավարման մարմիններուն կամ առեւտրական կազմակերպութեանց մէջ, գիտական, մանկավարժական եւ ստեղծագործական աշխատանքէն բացի ուրիշ վճարովի աշխատանք կատարել:

Պատգամաւորն իր լիազօրութիւնները կը կատարէ մշտական հիմունքներով:

Պատգամաւորին կարգավիճակը եւ գործունէութեան երաշխիքները կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով:

Յօդուած 66. Պատգամաւորը կաշկանդուած չէ հրամայական հրաւագրով, կ'առաջնորդուի իր խիղճով եւ համոզումներով:

Պատգամաւորն իր պատգամաւորական լիազօրութեանց ժամկետին մէջ եւ անկէ ետք չի կրնար հետապնդուիլ եւ պատասխանատուութեան ենթարկուիլ պատգամաւորի իր կարգավիճակէն բխող գործողութեանց, այդ թիւին՝ Ազգային ժողովին մէջ յայտնած կարծիքին համար, եթէ ան զրպարտութիւն կամ վիրաւորանք չի պարունակեր:

Պատգամաւորը կարելի չէ որպէս մեղադրեալ ներգրաւել, կալանաւորել կամ անոր նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատուութեան ենթարկելու հարց յարուցել՝ առանց Ազգային ժողովի համաձայնութեան:

Պատգամաւորը կարելի չէ ձերբակալել առանց Ազգային ժողովի համաձայնութեան, բացառութեամբ այն պարագաներուն, երբ ձերբակալութիւնը յանցագործութեան կատարման պահին կ'իրագործուի: Այս պարագային, անյապաղ կերպով կը տեղեկացուի Ազգային ժողովին նախագահը:

Յօդուած 67. Պատգամաւորին լիազօրութիւնները կը դադրին Ազգային ժողովի լիազօրութեանց ժամկետն աւարտելու, Ազգային ժողովն արձակուելու, Սահմանադրութեան 65-րդ յօդուածի առաջին մասի պայմանները խախտելու, Յայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւնը կորսնցնելու, մէկ հերթական նստաշրջանի ընթացքին քուէարկութեանց աւելի քան կէսէն անյարգելի կերպով բացակայելու,

ազատագրկման դատապարտուելու, անգործունակ ճանչցուելու եւ հրաժարականի պարագաներուն:

Պատգամաւորի լիազօրութեանց դադարման կարգը կը սահմանուի Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրէնքով:

Յօդուած 68. Ազգային ժողովի հերթական ընտրութիւնը կը կատարուի անոր լիազօրութեանց աւարտին նախորդող քառասունէ ոչ շուտ եւ երեսունէ ոչ ուշ օր առաջ:

Ազգային ժողովի արտահերթ ընտրութիւնը կը կատարուի Ազգային ժողովն արձակելէն յետոյ երեսունէ ոչ շուտ եւ քառասունէ ոչ ուշ օրուայ ընթացքին:

Ազգային ժողովի ընտրութիւնը կը նշանակուի Հանրապետութեան Նախագահին հրամանագիրով:

Նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նստաշրջանը կը գումարուի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի առնուազն երկու երրորդի ընտրութենէն ետք՝ երրորդ Հինգշաբթի օրը:

Արտահերթ ընտրութեան պարագային նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նստաշրջանը կը գումարուի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի առնուազն երկու երրորդի ընտրութենէն ետք՝ երկրորդ Հինգշաբթի օրը:

Յօդուած 69. Ազգային ժողովի հերթական նստաշրջանները կը գումարուին Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրէնքով սահմանուած ժամկետներուն մէջ ու կարգով:

Ազգային ժողովին նիստերը դռնբաց են: Դռնփակ նիստ կրնայ գումարուիլ Ազգային ժողովին որոշմամբ:

Յօդուած 70. Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ կը գումարէ Ազգային ժողովի նախագահը՝ Հանրապետութեան Նախագահի, պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի առնուազն մէկ երրորդի կամ կառավարութեան նախաձեռնութեամբ: Արտահերթ նստաշրջանը կամ նիստը կը կատարուի նախաձեռնողի սահմանած օրակարգով եւ ժամկետին մէջ:

Յօդուած 71. Օրէնքները եւ Ազգային ժողովին որոշումները, բացառութեամբ Սահմանադրութեամբ նախատեսուած պարագաներուն, կ'ընդունուին քուէարկութեան մասնակցած պատգամաւորներու ձայներուն մեծամասնութեամբ, եթէ քուէարկութեան մասնակցած է պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի կէսէն աւելին:

Յօդուած 72. Հանրապետութեան Նախագահին առարկութիւնները եւ առաջարկութիւնները չընդունելու պարագային Ազգային ժողովը վերադարձուած օրէնքը վերստին կ'ընդունի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ:

Ազգային ժողովը Հանրապետութեան Նախագահին վերադարձուցած օրէնքը կը քննարկէ արտահերթ կերպով:

Յօդուած 73. Ազգային ժողովին մէջ չի կրնար տասներկուէ աւելի մշտական յանձնաժողով ստեղծուիլ:

Մշտական յանձնաժողովները կը ստեղծուին օրէնսդրական արձանագրութեանց նախագիծերու եւ այլ հարցերու նախնական քննարկման եւ անոնց վերաբերեալ Ազգային ժողովին եզրակացութիւններ ներկայացնելու համար:

Անհրաժեշտութեան պարագային, Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրէնքով սահմանուած կարգով կրնան ստեղծուիլ ժամանակաւոր յանձնաժողովներ՝ առանձին օրէնքներու նախագիծերու նախնական քննարկման կամ որոշակի հարցերու, իրադարձութեանց եւ փաստերու մասին Ազգային ժողովին եզրակացութիւններ, տեղեկանքներ ներկայացնելու համար:

Յօդուած 74. Կառավարութիւնն իր կազմաւորումէն ետք քսանօրեայ ժամկէտի մէջ Ազգային ժողովին կը ներկայացնէ իր ծրագիրը: Ազգային ժողովի՝ կառավարութեան ծրագիրին հաւանութիւն տալու հարցը կը քննարկուի արտահերթ կերպով եւ քուէարկութեան կը դրուի զայն ներկայացնելէն յետոյ՝ հնգօրեայ ժամկէտի մէջ: Կառավարութեան ծրագրին հաւանութիւն տալու որոշումը կը տրուի Ազգային ժողովի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ:

Յօդուած 74.1. Հանրապետութեան Նախագահը կ'արձակէ Ազգային ժողովը, եթէ Ազգային ժողովը երկու անգամ անընդմէջ երկու ամսուան ընթացքին հաւանութիւն չի տար կառավարութեան ծրագիրին:

Հանրապետութեան Նախագահը Ազգային ժողովի նախագահին կամ վարչապետին առաջարկութեամբ կրնայ արձակել Ազգային ժողովը, եթէ`

ա) Ազգային ժողովը հերթական նստաշրջանի երեք ամսուայ ընթացքին որոշում չի կայացներ կառավարութեան որոշմամբ անյետաձգելի նկատուող օրէնքի նախագծի վերաբերեալ.

բ) հերթական նստաշրջանի ընթացքին Ազգային ժողովին նիստերը երեք ամիսէ աւելի չեն գումարուիր.

գ) հերթական նստաշրջանի ընթացքին Ազգային ժողովը երեք ամիսէ աւելի իր քննարկած հարցերուն վերաբերեալ որեւէ որոշում չի կայացներ:

Յօդուած 75. Ազգային ժողովին մէջ օրէնսդրական նախաձեռնութեան իրաւունքը կը պատկանի պատգամաւորներուն եւ կառավարութեան:

Կառավարութիւնը կրնայ սահմանել իր ներկայացուցած օրէնքներու նախագիծերու քննարկման յաջորդականութիւնը եւ պահանջել, որ անոնք քուէարկութեան դրուին միայն իր համար ընդունելի ուղղումներով:

Կառավարութեան եզրակացութեան համաձայն` պետական ելեւնուտքի եկամուտները նուազեցնող կամ ծախսերն աւելցնող օրէնքներու նախագիծերը Ազգային ժողովը կ'ընդունի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ:

Կառավարութիւնն իր ներկայացուցած օրէնքի նախագիծի ընդունման առնչութեամբ կրնայ դնել իր վստահութեան հարցը: Եթէ կառավարութեան կողմէ իր վստահութեան հարցը դնելէն յետոյ` քսանչորս ժամուան ընթացքին, Ազգային ժողովի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւին առնուազն մէկ երրորդը չի ներկայացներ կառավարութեանն անվստահութիւն յայտնելու մասին որոշման նախագիծ կամ նման նախագիծ ներկայացուելու պարագային Ազգային ժողովի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ 84-րդ յօդուածի երրորդ մասով սահմանուած ժամկէտին մէջ կառավարութեանն

անվստահութիւն յայտնելու որոշում չ'ընդունիր, ապա վերջինիս ներկայացուցած օրէնքի նախագիծն ընդունուած կը նկատուի:

Կառավարութիւնն օրէնքի նախագիծին առնչութեամբ իր վստահութեան հարցը նոյն նստաշրջանի ընթացքին կրնայ դնել երկու անգամէ ոչ աւելի:

Յօդուած 76. Ազգային ժողովը կառավարութեան ներկայացմամբ կը հաստատէ պետական ելեւնտացոյցը: Մինչեւ ելեւնտական տարուան սկիզբը պետական ելեւնտացոյցը չհաստատուելու պարագային ծախսերը կը կատարուին նախորդ տարուան ելեւնտացոյցի համամասնութիւններով:

Պետական ելեւնտացոյցի քննարկման եւ հաստատման կարգը կը սահմանուի Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրէնքով:

Յօդուած 77. Ազգային ժողովը վերահսկողութիւն կ'իրականացնէ պետական ելեւնտացոյցի կատարման, ինչպէս նաեւ օտար պետութիւններէն եւ միջազգային կազմակերպութիւններէն ստացուած փոխառութեանց եւ վարկերու օգտագործման նկատմամբ:

Ազգային ժողովը Վերահսկիչ Պալատի եզրակացութեան առկայութեամբ կը քննարկէ եւ կը հաստատէ պետական ելեւնտացոյցի կատարման տարեկան հաշուետուութիւնը:

Յօդուած 78. (հանուած է)

Յօդուած 79. Ազգային ժողովը պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ կ'ընտրէ Ազգային ժողովի նախագահ:

Ազգային ժողովի նախագահը կը վարէ նիստերը, կը տնօրինէ Ազգային ժողովի նիւթական միջոցները, կ'ապահովէ անոր բնականոն գործունէութիւնը:

Ազգային ժողովը կ'ընտրէ Ազգային ժողովի նախագահի երկու տեղակալ:

Յօդուած 80. Պատգամաւորներն իրաւունք ունին կառավարութեան դիմելու գրաւոր եւ բերանացի հարցերով, իսկ խմբակցութիւններն ու խումբերը՝ նաեւ հարցապնդումներով: Հերթական նստաշրջանի նիստերու գումարման շաբաթուան մէկ նիստին վարչապետը եւ կառավարութեան անդամները կը պատասխանեն պատգամաւորներու հարցերուն:

Պատգամաւորներու հարցերուն կապակցութեամբ Ազգային ժողովը որոշումներ չի կայացներ:

Հարցապնդումները կը ներկայացուին գրաւոր տեսքով եւ քննարկումէն առնուազն տասը օր առաջ: Հարցապնդումներով դիմելու, քննարկում կազմակերպելու եւ անոնց վերաբերեալ որոշումներ կայացնելու կարգը կը սահմանուի Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրէնքով:

Յօդուած 81. Ազգային ժողովը Հանրապետութեան Նախագահին առաջարկութեամբ՝

1) կը յայտարարէ համաներում.

2) կը վաւերացնէ, կը կասեցնէ կամ չեղեալ կը յայտարարէ Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային պայմանագիրները:

Ազգային ժողովի վաւերացման ենթակայ են այն միջազգային պայմանագիրները՝

ա) որոնք քաղաքական կամ ռազմական բնոյթ ունին կամ պետական սահմանի փոփոխութիւն կը նախատեսեն,

բ) որոնք մարդու իրաւանց, ազատութեանց եւ պարտականութեանց կը վերաբերին,

գ) որոնք դրամական պարտաւորութիւններ կը նախատեսեն Հայաստանի Հանրապետութեան համար,

դ) որոնց կիրառումը օրէնքներու փոփոխութիւն կամ նոր օրէնքի ընդունում կը նախատեսէ կամ օրէնքներուն հակասող կանոններ կը սահմանէ,

ե) որոնցով նախատեսուած է վաւերացում,

զ) օրէնքով սահմանուած ուրիշ պարագաներուն.

3) պատերազմ յայտարարելու եւ խաղաղութիւն հաստատելու որոշում կը կայացնէ: Ազգային ժողովի նիստ գումարելու անհնարութեան պարագային պատերազմ յայտարարելու հարցը կը լուծէ Հանրապետութեան Նախագահը:

Ազգային ժողովը կրնայ չեղեալ յայտարարել Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 13-րդ եւ 14-րդ կէտերով նախատեսուած միջոցառումներու իրականացումը:

Յօդուած 82. Ազգային ժողովը կառավարութեան առաջարկութեամբ կը սահմանէ Հանրապետութեան վարչա-տարածքային բաժանումը:

Յօդուած 83. Ազգային ժողովը՝

1) Ազգային ժողովի նախագահին առաջարկութեամբ կը նշանակէ Սահմանադրական Դատարանի հինգ անդամ.

2) Սահմանադրական Դատարանի նախագահի պաշտօնը թափուր մնալէն յետոյ՝ երեսնօրեայ ժամկէտին մէջ, Ազգային ժողովի նախագահին առաջարկութեամբ Սահմանադրական Դատարանի կազմէն կը նշանակէ Սահմանադրական Դատարանի նախագահ.

3) Սահմանադրական Դատարանի եզրակացութեան հիման վրայ կրնայ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ դադրեցնել Սահմանադրական Դատարանի՝ իր նշանակած անդամին լիազօրութիւնները, համաձայնութիւն տալ զայն որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու, կալանաւորելու կամ անոր նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատուութեան ենթարկելու հարց յարուցելու վերաբերեալ.

4) կ'ընտրէ Արդարադատութեան Խորհուրդի երկու իրաւաբան-գիտնականներ:

Յօդուած 83.1. Ազգային ժողովը մարդու իրաւանց պաշտպանը կ'ընտրէ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն առնուազն երեք հինգերորդով՝ վեց տարի ժամկէտով:

Մարդու իրաւանց պաշտպան կրնայ ընտրուիլ հասարակութեան մէջ բարձր հեղինակութիւն վայելող անձը, որ կը համապատասխանէ պատգամաւորին ներկայացուող պահանջներուն:

Մարդու իրաւանց պաշտպանն անփոփոխելի է:

Մարդու իրաւանց պաշտպանն անկախ պաշտօնատար անձ է, որ կ'իրականացնէ պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ու պաշտօնատար անձանց կողմէ մարդու խախտուած իրաւանց եւ ազատութեանց պաշտպանութիւնը:

Պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտօնատար անձինք կը համագործակցին մարդու իրաւանց պաշտպանին հետ:

Մարդու իրաւանց պաշտպանն օժտուած է պատգամաւորին համար սահմանուած անձեռնմխելիութեամբ:

Մարդու իրաւանց պաշտպանի գործունէութեան միւս երաշխիքները կը սահմանուին օրէնքով:

Յօդուած 83.2. Հեռարձակուող լրատուութեան միջոցներու ազատութեան, անկախութեան եւ բազմազանութեան ապահովման նպատակներէն ելլելով՝ օրէնքով կը ստեղծուի կարգաւորող անկախ մարմին մը, որու անդամներուն կէսը վեց տարի ժամկետով կ'ընտրէ Ազգային ժողովը, իսկ միւս կէսը կը նշանակէ Հանրապետութեան Նախագահը՝ վեց տարի ժամկետով: Ազգային ժողովը այդ մարմնին անդամները կ'ընտրէ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ:

Յօդուած 83.3. Հայաստանի Հանրապետութեան Կեդրոնական Դրամատան հիմնական խնդիրը Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ գիններու կայունութիւնն ապահովելն է: Կեդրոնական Դրամատունը կը մշակէ, կը հաստատէ եւ կ'իրականացնէ դրամավարկային քաղաքականութեան ծրագիրները:

Կեդրոնական Դրամատունը կը թողարկէ Հայաստանի Հանրապետութեան արժոյթը՝ հայկական դրամը:

Կեդրոնական Դրամատունը Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով իրեն վերապահուած խնդիրներն ու գործառոյթները իրականացնելու ատեն անկախ է:

Հանրապետութեան Նախագահին առաջարկութեամբ՝ Ազգային ժողովը կը նշանակէ Կեդրոնական Դրամատան նախագահը՝ վեց տարի ժամկետով: Նոյն անձը չի կրնար երկու անգամէ աւելի անընդմէջ նշանակուիլ Կեդրոնական Դրամատան նախագահ:

Օրէնքով սահմանուած պարագաներուն, Ազգային ժողովը պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ,

Հանրապետության Նախագահին առաջարկութեամբ կրնայ պաշտօնանկ ընել Կեդրոնական Դրամատան նախագահը:

Յօդուած 83.4. Հայաստանի Հանրապետության Վերահսկիչ Պալատը անկախ մարմին մըն է, զոր վերահսկողութիւն կ'իրականացնէ ելեւնտական միջոցներու եւ պետական ու համայնքային սեփականութեան օգտագործման նկատմամբ:

Վերահսկիչ Պալատի գործունէութեան ծրագիրը կը հաստատէ Ազգային ժողովը:

Վերահսկիչ Պալատը տարեկան մէկ անգամէ ոչ պակաս Ազգային ժողովին կը ներկայացնէ Վերահսկիչ Պալատի վերահսկողական աշխատանքներու արդիւնքներուն հաշուետուութիւնը:

Վերահսկիչ Պալատի գործունէութեան կարգը եւ իրաւասութիւնը կը սահմանուին օրէնքով:

Հանրապետության Նախագահին առաջարկութեամբ՝ Ազգային ժողովը կը նշանակէ Վերահսկիչ Պալատին նախագահը՝ վեց տարի ժամկետով: Վերահսկիչ Պալատի նախագահ կրնայ նշանակուիլ պատգամաւորին ներկայացուող պահանջներուն համապատասխանող անձը: Նոյն անձը չի կրնար երկու անգամէ աւելի անընդմէջ նշանակուիլ Վերահսկիչ Պալատի նախագահ:

Յօդուած 83.5. Բացառապէս Հայաստանի Հանրապետության օրէնքներով կը սահմանուին՝

1) ֆիզիքական եւ իրաւաբանական անձանց իրաւունքներն իրականացնելու եւ պաշտպանելու պայմաններն ու կարգը.

2) ֆիզիքական եւ իրաւաբանական անձանց իրաւանց եւ ազատութեանց սահմանափակումները, անոնց պարտականութիւնները, ինչպէս նաեւ պատասխանատուութեան տեսակները, չափերը, պատասխանատուութեան ենթարկելու կարգը, հարկադրանքի միջոցներն ու զանոնք կիրառելու կարգը, ֆիզիքական եւ իրաւաբանական անձանց վճարած հարկերու, տուրքերու եւ այլ պարտադիր վճարներու տեսակները, չափը, վճարման կարգը.

3) իրաւաբանական անձանց, ձեռնարկատիրական գործունէութեամբ զբաղող ֆիզիքական անձանց գործունէութեան նկատմամբ հսկողութիւն ու վերահսկողութիւն (այդ թիւին՝ ստուգում, ուսումնասիրութիւն, տեսչական ստուգում) իրականացնելու դէպքերը, պայմաններն ու կարգը.

4) իրաւաբանական անձինք ստեղծելու, անոնց գործունէութիւնը կասեցնելու կամ դադրեցնելու կարգն ու պայմանները.

5) ֆիզիքական անձանց անձնական եւ ընտանեկան, ինչպէս նաեւ իրաւաբանական անձանց՝ առեւտրական գաղտնիք չնկատուող տեղեկութեանց ցանկը.

6) քրեական, վարչական, տնտեսական (գոյքային), կարգապահական պատասխանատուութեան ենթարկելու դէպքերը, կարգը, պայմանները, քրեական պատիժներու իրականացման կարգը, դատական եւ վարչական արձանագրութեանց հարկադիր կատարման կարգը, փաստաբաններու կարգավիճակն ու լիազօրութիւնները.

7) հանրաքուէներու, Չանրապետութեան Նախագահի, Չայաստանի Չանրապետութեան Ազգային Ժողովի եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութեանց կարգը.

8) պետական ելեւմտացոյցի ձեւաւորման եւ անոր ծախսման կարգը.

9) Չայաստանի Չանրապետութեան միջազգային պայմանագիրներու կնքման, չեղեալ նկատելու կարգն ու պայմանները.

10) կուսակցութեանց եւ այլ հասարակական միաւորումներու, զանգուածային լրատուութեան միջոցներու իրաւական կարգավիճակը.

11) Չայաստանի Չանրապետութեան վարչա-տարածքային միաւորները եւ անոնց սահմանները:

Յօդուած 84. Ազգային ժողովը պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ կրնայ անվստահութիւն յայտնել կառավարութեան:

Կառավարութեանն անվստահութիւն յայտնելու որոշման նախագիծը կրնայ ներկայացուիլ Չանրապետութեան Նախագահին կամ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի առնուազն մէկ երրորդին կողմէն:

Ռազմական կամ արտակարգ դրության ատեն նման որոշման նախագիծ չի կրնար ներկայացուիլ:

Կառավարության անվստահութիւն յայտնելու որոշման նախագիծը քուէարկութեան կը դրուի զայն ներկայացնելէն քառասունութէն ոչ շուտ եւ եօթանասուներկուքէն ոչ ուշ ժամուան ընթացքին:

ԳԼՈՒԽ 5

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յօդուած 85. Կառավարութիւնը կը մշակէ եւ կ'իրականացնէ Չայաստանի Չանրապետութեան ներքին քաղաքականութիւնը: Չայաստանի Չանրապետութեան արտաքին քաղաքականութիւնը կառավարութիւնը կը մշակէ եւ կ'իրականացնէ Չանրապետութեան Նախագահին հետ համատեղ: Կառավարութեան իրաւասութեան ենթակայ են պետական կառավարման բոլոր այն հարցերը, որոնք օրէնքով պետական կամ տեղական ինքնակառավարման ուրիշ մարմիններու վերապահուած չեն:

Չայաստանի Չանրապետութեան Սահմանադրութեան, միջազգային պայմանագիրներու, օրէնքներու կամ Չանրապետութեան Նախագահի կանոնական արձանագրութեանց հիման վրայ եւ անոնց կատարումն ապահովելու նպատակով կառավարութիւնը կը կայացնէ որոշումներ, որոնք ենթակայ են կատարման Չանրապետութեան ամբողջ տարածքին:

Կառավարութիւնը կազմուած է վարչապետէն եւ նախարարներէն: Նախարարներէն մէկը կրնայ վարչապետին առաջարկութեամբ Չանրապետութեան Նախագահին կողմէ փոխվարչապետ նշանակուիլ եւ փոխարինել վարչապետին՝ վերջինիս բացակայութեան ատեն:

Վարչապետն ու նախարարները պէտք է Չայաստանի Չանրապետութեան քաղաքացի ըլլան:

Կառավարութեան լիազօրութիւնները կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով:

Կառավարության կառուցուածքը կառավարության առաջարկութեամբ կը սահմանուի օրէնքով: Կառավարութեան եւ անոր ենթակայ պետական կառավարման ուրիշ մարմիններու գործունէութեան կազմակերպման կարգը վարչապետին ներկայացմամբ կը սահմանուի Յանրապետութեան Նախագահին հրամանագիրով:

Յօդուած 86. Կառավարութեան նիստերը կը հրաւիրէ եւ կը վարէ վարչապետը:

Արտաքին քաղաքականութեան, պաշտպանութեան եւ ազգային անվտանգութեան հարցերով կառավարութեան նիստ կրնայ հրաւիրել եւ վարել Յանրապետութեան Նախագահը:

Կառավարութեան որոշումները կը ստորագրէ վարչապետը:

Յանրապետութեան Նախագահը կրնայ կասեցնել կառավարութեան որոշումներու գործողութիւնը մէկ ամիս ժամկետով եւ դիմել Սահմանադրական Դատարան՝ Սահմանադրութեանը անոնց համապատասխանութեան հարցը պարզելու համար:

Յօդուած 87. Վարչապետը կը ղեկավարէ կառավարութեան գործունէութիւնը եւ կը համակարգէ նախարարներուն աշխատանքը:

Վարչապետը կը կայացնէ որոշումներ՝ կառավարութեան գործունէութեան կազմակերպմանն առնչուող հարցերով:

Յօդուած 88. Կառավարութեան անդամը չի կրնար ձեռնարկատիրական գործունէութեամբ զբաղիլ, իր պարտականութեանց հետ չկապուած պաշտօն զբաղցնել պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններուն կամ առեւտրական կազմակերպութեանց մէջ, գիտական, մանկավարժական եւ ստեղծագործական աշխատանքէն բացի ուրիշ վճարովի աշխատանք կատարել:

Յօդուած 88.1. Մարզպետները կը նշանակուին ու կ'ազատուին կառավարութեան որոշմամբ: Յանրապետութեան Նախագահը կը վաւերացնէ կառավարութեան այդ որոշումները:

Մարզպետները կ'իրագործեն կառավարութեան տարածքային քաղաքականութիւնը, կը համակարգեն գործադիր մարմիններու

տարածքային ծառայութեանց գործունէութիւնը՝ բացառութեամբ օրէնքով նախատեսուած դէպքերուն:

Երեւան քաղաքին մէջ տարածքային կառավարման առանձնայատկութիւնները կը սահմանուին օրէնքով:

Յօդուած 89. Կառավարութիւնը՝

1) Սահմանադրութեան 74-րդ յօդուածով նախատեսուած կարգով Ազգային ժողովի հաւանութեան կը ներկայացնէ իր ծրագիրը.

2) Ազգային ժողովի հաստատման կը ներկայացնէ պետական ելեւնտացոյցի նախագիծը, կ'ապահովէ ելեւնտացոյցի կատարումը, որու վերաբերեալ հաշուետուութիւն կը ներկայացնէ Ազգային ժողովին.

3) կը կառավարէ պետական սեփականութիւնը.

4) կ'իրականացնէ դրամա-տնտեսական, վարկային եւ հարկային միասնական պետական քաղաքականութիւնը.

4.1) կ'իրականացնէ տարածքային զարգացման պետական քաղաքականութիւնը.

5) կ'իրականացնէ պետական քաղաքականութիւնը գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի, առողջապահութեան, ընկերային ապահովութեան եւ բնութեան պահպանութեան բնագաւառներուն մէջ.

6) կ'ապահովէ Հանրապետութեան պաշտպանութեան, ազգային անվտանգութեան եւ արտաքին քաղաքականութեան իրականացումը.

7) կ'ապահովէ հասարակական կարգի պահպանութիւնը, միջոցներ կը ձեռնարկէ օրինականութեան ամրապնդման, քաղաքացիներու իրաւանց եւ ազատութեանց ապահովման ուղղութեամբ.

8) կ'իրականացնէ Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով սահմանուած ուրիշ գործառոյթներ եւ լիազօրութիւններ:

Յօդուած 90. Կառավարութիւնը պետական ելեւնտացոյցի նախագիծը Ազգային ժողովի քննարկման կը ներկայացնէ ելեւնտային տարին սկսելէն առնուազն իննսուն օր առաջ եւ կրնայ պահանջել, որ ան իր ընդունած ուղղումներով քուէարկութեան դրուի մինչեւ այդ ժամկետին վերջը: Ելեւնտացոյցի հաստատման առնչութեամբ կառավարութիւնը կրնայ իր վստահութեան հարցը դնել: Եթէ Ազգային ժողովը Սահմանադրութեան 75-

րդ յօդուածով նախատեսուած կարգով կառավարութեանն անվստահութիւն չի յայտնոււմ, ապա պետական ելեւնտացոյցը, կառավարութեան ընդունած ուղղումներով, կը նկատուի հաստատուած:

Ելեւնտացոյցի հաստատման առնչութեամբ Ազգային ժողովի՝ կառավարութեանն անվստահութիւն յայտնելու պարագային նոր կառավարութիւնը իր ծրագիրը Ազգային ժողովի հաւանութեան արժանանալէն յետոյ՝ տասը օրուայ ընթացքին կը ներկայացնէ ելեւնտացոյցի նախագիծը, զոր կը քննարկուի եւ կը հաստատուի սոյն յօդուածով նախատեսուած կարգով՝ երեսուն օրուայ ընթացքին:

ԳԼՈՒԽ 6

ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յօդուած 91. Հայաստանի Հանրապետութեան արդարադատութիւնը կ'իրականացնեն միայն դատարանները՝ Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն համապատասխան:

Դատարանի վերջնական արձանագրութիւնները կը կայացուին Հայաստանի Հանրապետութեան անունէն:

Յօդուած 92. Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ կը գործեն ընդհանուր իրաւասութեան առաջին ատեանի, վերաքննիչ դատարանները եւ վճռաբեկ դատարանը, իսկ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն՝ նաեւ մասնագիտացուած դատարաններ:

Հայաստանի Հանրապետութեան բարձրագոյն դատական ատեանը, բացի սահմանադրական արդարադատութեան հարցերէն, Վճռաբեկ Դատարանն է, զոր կոչուած է ապահովելու օրէնքի միատեսակ կիրառութիւնը: Վճռաբեկ Դատարանին լիազօրութիւնները կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով:

Արտակարգ դատարաններու ստեղծումն արգիլուած է:

Յօդուած 93. Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ սահմանադրական արդարադատութիւնը կ'իրականացնէ Սահմանադրական Դատարանը:

Յօդուած 94. Դատարաններուն անկախութիւնը երաշխաւորուած է Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով:

Դատարաններուն լիազօրութիւնները, կազմաւորման ու գործունէութեան կարգը կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով:

Սահմանադրական Դատարանի լիազօրութիւններն ու կազմաւորման կարգը կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ, իսկ գործունէութեան կարգը կը սահմանուի Սահմանադրութեամբ եւ Սահմանադրական Դատարանի մասին օրէնքով:

Յօդուած 94.1. Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով սահմանուած կարգով կը ձեւաւորուի եւ կը գործէ Արդարադատութեան Խորհուրդը:

Արդարադատութեան Խորհուրդի կազմին մէջ կը մտնեն Հայաստանի Հանրապետութեան դատաւորներու ընդհանուր ժողովի գաղտնի քուէարկութեամբ հինգ տարի ժամկետով օրէնքով սահմանուած կարգով ընտրուած ինը դատաւորներ, Հանրապետութեան Նախագահին եւ Ազգային ժողովին նշանակած երկուական իրաւաբան-գիտնականներ:

Արդարադատութեան Խորհուրդին նիստերը կը վարէ Վճռաբեկ Դատարանին նախագահը՝ առանց քուէարկութեան իրաւունքի:

Յօդուած 95. Արդարադատութեան Խորհուրդը օրէնքով սահմանուած կարգով՝

1) կը կազմէ եւ Հանրապետութեան Նախագահի հաստատման կը ներկայացնէ դատաւորներու թեկնածութեանց ցուցակը եւ դատաւորներու ծառայողական յառաջխաղացման ցուցակները, որոնց հիման վրայ կը կատարուին նշանակումները.

2) եզրակացութիւն կու տայ ներկայացուած դատաւորներու թեկնածութեանց վերաբերեալ.

3) կ'առաջարկէ Վճռաբեկ Դատարանի, անոր պալատներու նախագահներու եւ դատաւորներու, վերաքննիչ, առաջին ատեանի եւ

մասնագիտացուած դատարաններու նախագահներուն թեկնածութիւնները.

4) Հանրապետութեան Նախագահի հարցմամբ կարծիք կը յայտնէ ներման հարցերու վերաբերեալ.

5) դատաւորները կ'ենթարկէ կարգապահական պատասխանատուութեան, առաջարկ կը ներկայացնէ Հանրապետութեան Նախագահին՝ դատաւորի լիազօրութիւնները դադրեցնելու, դատաւորը կալանաւորելու, զայն որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու կամ զայն դատական կարգով վարչական պատասխանատուութեան ենթարկելու համաձայնութիւն տալու մասին:

Յօդուած 96. Դատաւորն ու Սահմանադրական Դատարանի անդամը անփոփոխելի են: Դատաւորն ու Սահմանադրական Դատարանի անդամը կը պաշտօնավարեն մինչեւ 65 տարին լրանալը: Անոնց լիազօրութիւնները կը դադրեցուին միայն Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն ու կարգով:

Յօդուած 97. Արդարադատութիւն իրականացնելու ատեն դատաւորն ու Սահմանադրական Դատարանի անդամը անկախ են, կ'ենթարկուին միայն Սահմանադրութեան եւ օրէնքին:

Դատաւորին ու Սահմանադրական Դատարանի անդամին գործունէութեան երաշխիքները եւ պատասխանատուութեան հիմքերն ու կարգը կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով:

Դատաւորն ու Սահմանադրական Դատարանի անդամը չեն կրնար կալանաւորուիլ, ներգրաւուիլ որպէս մեղադրեալ, ինչպէս նաեւ անոնց նկատմամբ չի կրնար դատական կարգով վարչական պատասխանատուութեան ենթարկելու հարց յարուցուիլ՝ առանց համապատասխանաբար Արդարադատութեան Խորհուրդի կամ Սահմանադրական Դատարանի համաձայնութեան: Դատաւորն ու Սահմանադրական Դատարանի անդամը չեն կրնար ձերբակալուիլ, բացառութեամբ այն դէպքերուն, երբ ձերբակալումը կ'իրականացուի յանցագործութեան կատարման պահին կամ անմիջապէս անկէ ետք: Նման պարագաներուն, ձերբակալման մասին անմիջապէս կը տեղեկացուին

Չանրապետութեան Նախագահը եւ, համապատասխանաբար, Վճռաբեկ Դատարանին նախագահը կան Սահմանադրական Դատարանին նախագահը:

Յօդուած 98. Դատաւորն ու Սահմանադրական Դատարանի անդամը չեն կրնար զբաղիլ ձեռնարկատիրական գործունէութեամբ, զբաղցնել իրենց պարտականութեանց հետ չկապուած պաշտօն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններուն մէջ, պաշտօն առետրական կազմակերպութեանց մէջ, գիտական, մանկավարժական եւ ստեղծագործական աշխատանքէն բացի ուրիշ վճարովի աշխատանք կատարել:

Դատաւորն ու Սահմանադրական Դատարանի անդամը չեն կրնար որեւէ կուսակցութեան անդամ ըլլալ կամ քաղաքական գործունէութեամբ զբաղիլ:

Յօդուած 99. Սահմանադրական Դատարանը կազմուած է ինը անդամ:

Յօդուած 100. Սահմանադրական Դատարանը օրէնքով սահմանուած կարգով`

1) կ'որոշէ օրէնքներու, Ազգային ժողովի որոշումներու, Չանրապետութեան Նախագահի հրամանագիրներու, կառավարութեան, վարչապետի, տեղական ինքնակառավարման մարմիններու որոշումներու համապատասխանութիւնը Սահմանադրութեան.

2) մինչեւ միջազգային պայմանագիրին վաւերացումը` կ'որոշէ անոր մէջ անրագրուած պարտաւորութեանց համապատասխանութիւնը Սահմանադրութեան.

3) կը լուծէ հանրաքուէներու արդիւնքներուն հետ կապուած վէճերը.

3.1) կը լուծէ Չանրապետութեան Նախագահի եւ պատգամաւորներու ընտրութեանց արդիւնքներով տրուած որոշումներու հետ կապուած վէճերը.

4) անյաղթահարելի կամ վերացած կը ճանչնայ Չանրապետութեան Նախագահի թեկնածուին համար յառաջացած խոչընդոտները.

5) եզրակացութիւն կու տայ Յանրապետութեան Նախագահը պաշտօնանկ ընելու հիմքերու առկայութեան մասին.

6) եզրակացութիւն կու տայ Յանրապետութեան Նախագահի՝ իր լիազօրութեանց կատարման անհնարինութեան մասին.

7) եզրակացութիւն կու տայ Սահմանադրական Դատարանի անդամի լիազօրութիւնները դադրեցնելու, զայն կալանաւորելու, որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու, ինչպէս նաեւ զայն դատական կարգով վարչական պատասխանատուութեան ենթարկելու հարց յարուցելու վերաբերեալ.

8) եզրակացութիւն կու տայ համայնքի ղեկավարը պաշտօնանկ ընելու հիմքերու մասին.

9) օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն, կուսակցութեան գործունէութիւնը կասեցնելու կամ արգիլելու որոշում կը կայացնէ:

Յօդուած 101. Սահմանադրութեամբ եւ Սահմանադրական Դատարանի մասին օրէնքով սահմանուած կարգով Սահմանադրական Դատարան կրնան դիմել՝

1) Յանրապետութեան Նախագահը՝ Սահմանադրութեան 100-րդ յօդուածի 1-ին, 2-րդ, 3-րդ, 7-րդ եւ 9-րդ կէտերով նախատեսուած պարագաներուն.

2) Ազգային ժողովը՝ Սահմանադրութեան 100-րդ յօդուածի 3-րդ, 5-րդ, 7-րդ եւ 9-րդ կէտերով նախատեսուած պարագաներուն.

3) պատգամաւորներու առնուազն մէկ հինգերորդը՝ Սահմանադրութեան 100-րդ յօդուածի 1-ին եւ 3-րդ կէտերով նախատեսուած պարագաներուն.

4) կառավարութիւնը՝ Սահմանադրութեան 100-րդ յօդուածի 1-ին, 6-րդ, 8-րդ եւ 9-րդ կէտերով նախատեսուած պարագաներուն.

5) տեղական ինքնակառավարման մարմինները՝ իրենց սահմանադրական իրաւունքները խախտող պետական մարմիններու կանոնական արձանագրութեանց՝ Սահմանադրութեանը համապատասխանութեան հարցով.

6) իւրաքանչիւր ոք՝ որոշակի գործով, երբ առկայ է դատարանի վերջնական արձանագրութիւնը, սպառած են դատական պաշտպանութեան բոլոր միջոցները եւ կը վիճարկէ այդ

արձանագրութեամբ իր նկատմամբ կիրառուած օրէնքի դրոյթի սահմանադրականութիւնը.

7) դատարաններն ու գլխաւոր դատախազը՝ իրենց վարոյթին մէջ գտնուող որոշակի գործին առնչուող կանոնական արձանագրութեանց դրոյթներու սահմանադրականութեան հարցերով.

8) մարդու իրաւանց պաշտպանը՝ Սահմանադրութեան 100-րդ յօդուածի 1-ին կէտին մէջ թուարկուած կանոնական արձանագրութեանց՝ Սահմանադրութեան 2-րդ գլուխի դրոյթներուն համապատասխանութեան հարցերով.

9) Հանրապետութեան Նախագահի եւ պատգամաւորութեան թեկնածուները՝ Սահմանադրութեան 100-րդ յօդուածի 3.1-րդ եւ 4-րդ կէտերու շրջանակներուն մէջ իրենց առնչուող հարցերով:

Սահմանադրական Դատարանը գործը կը քննէ միայն համապատասխան դիմումի առկայութեան պարագային:

Յօդուած 102. Սահմանադրական Դատարանը կը կայացնէ որոշումներ եւ եզրակացութիւններ՝ Սահմանադրութեամբ եւ Սահմանադրական Դատարանի մասին օրէնքով սահմանուած ժամկէտներուն մէջ եւ կարգով:

Սահմանադրական Դատարանի որոշումներն ու եզրակացութիւնները վերջնական են եւ ոյժի մէջ կը մտնեն հրապարակման պահէն:

Սահմանադրական Դատարանն իր որոշմամբ կրնայ սահմանել Սահմանադրութեան չհամապատասխանող կանոնական արձանագրութեան կամ անոր մէկ մասին իրաւական ոյժը կորսնցնելու աւելի ուշ ժամկէտ:

Սահմանադրական Դատարանը Սահմանադրութեան 100-րդ յօդուածի 1-4-րդ եւ 9-րդ կէտերով նախատեսուած հարցերու վերաբերեալ կը կայացնէ որոշումներ, իսկ 5-8-րդ կէտերով նախատեսուած հարցերով՝ եզրակացութիւններ: Եզրակացութիւնները եւ 9-րդ կէտով նախատեսուած հարցերով որոշումները կը կայացուին անդամներու ընդհանուր թիւի ձայներուն առնուազն երկու երրորդով, մնացած որոշումները՝ անդամներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ:

Եթե Սահմանադրական Դատարանին եզրակացութիւնը բացասական է, ապա հարցը դուրս կու գայ իրաւասու մարմնի քննութենէն:

Յօդուած 103. Հայաստանի Հանրապետութեան դատախազութիւնը միասնական համակարգ մըն է, զոր կը ղեկավարէ գլխաւոր դատախազը:

Հանրապետութեան Նախագահին առաջարկութեամբ, Ազգային ժողովը կը նշանակէ գլխաւոր դատախազը՝ 6 տարի ժամկետով: Նոյն անձը չի կրնար երկու անգամէ աւելի անընդմէջ նշանակուիլ գլխաւոր դատախազ:

Օրէնքով սահմանուած պարագաներուն, Հանրապետութեան Նախագահին առաջարկութեամբ, Ազգային ժողովը պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ կրնայ գլխաւոր դատախազը պաշտօնանկ ընել:

Դատախազութիւնն օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն եւ կարգով՝

- 1) կը յարուցէ քրեական հետապնդում.
- 2) հսկողութիւն կ'իրականացնէ հետաքննութեան եւ նախաքննութեան օրինականութեան նկատմամբ.
- 3) դատարանին մէջ կը պաշտպանէ մեղադրանքը.
- 4) պետական շահերու պաշտպանութեան հայց կը յարուցէ դատարանին մէջ.
- 5) կը բողոքարկէ դատարաններու վճիռները, դատավճիռները եւ որոշումները.
- 6) հսկողութիւն կ'իրականացնէ պատիժներու եւ հարկադրանքի այլ միջոցներու կիրառման օրինականութեան նկատմամբ:

Դատախազութիւնը կը գործէ Սահմանադրութեամբ իրեն վերապահուած լիազօրութեանց շրջանակին մէջ՝ օրէնքի հիման վրայ:

ԳԼՈՒԽ 7

ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ

Յօդուած 104. Տեղական ինքնակառավարումը կ'իրականացուի համայնքներուն մէջ:

Տեղական ինքնակառավարումը համայնքի իրաւունքն ու կարողութիւնն է՝ բնակիչներու բարօրութեան նպատակով, Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն համապատասխան, սեփական պատասխանատուութեամբ լուծելու տեղական նշանակութեան հարցերը:

Յօդուած 104.1. Համայնքը մէկ կամ քանի մը բնակավայրերու բնակչութեան հանրութիւնն է:

Համայնքը իրաւաբանական անձ է, ունի սեփականութեան իրաւունք եւ գոյքային այլ իրաւունքներ:

Յօդուած 105. Համայնքի սեփականութիւնը կառավարելու եւ տնօրինելու, համայնքային նշանակութեան հարցեր լուծելու եւ համայնքի պահանջներուն բաւարարմանն ուղղուած այլ լիազօրութիւնները համայնքը կ'իրականացնէ որպէս սեփական լիազօրութիւններ: Համայնքի սեփական լիազօրութեանց մէկ մասը օրէնքով կրնայ սահմանուիլ որպէս պարտադիր:

Պետական իշխանութեան մարմիններու լիազօրութեանց աւելի արդիւնաւէտ իրականացման նպատակով անոնք օրէնքով կրնան պատուիրակուիլ տեղական ինքնակառավարման մարմիններուն:

Յօդուած 105.1. Համայնքի վարչական սահմաններուն մէջ գտնուող հողը համայնքի սեփականութիւնն է՝ բացառութեամբ պետական կարիքներու համար անհրաժեշտ, ինչպէս նաեւ ֆիզիքական ու իրաւաբանական անձանց պատկանող հողերուն:

Յօդուած 106. Համայնքներն իրենց ելեւմտացոյցը կը ձեւաւորեն ինքնուրոյն կերպով:

Համայնքներու եկամուտներուն աղբիւրները կը սահմանուին օրէնքով:

Օրէնքով կը սահմանուին համայնքներու դրամական մատակարարման այնպիսի աղբիւրներ, որոնք կ'ապահովեն անոնց լիազօրութեանց իրականացումը:

Համայնքներուն պատուիրակուած լիազօրութիւնները ենթակայ են պետական ելեւնտացոյցէն պարտադիր դրամական մատակարարման:

Համայնքները կը սահմանեն տեղական հարկեր եւ տուրքեր՝ օրէնքով նախատեսուած սահմաններուն մէջ: Համայնքներն իրենց մատուցած ծառայութեանց դիմաց կրնան վճարներ սահմանել:

Յօդուած 107. Համայնքն իր ինքնակառավարման իրաւունքը կ'իրականացնէ տեղական ինքնակառավարման մարմիններուն՝ համայնքի աւագանիին եւ համայնքի ղեկավարին միջոցով, որոնք օրէնքով սահմանուած կարգով կ'ընտրուին չորս տարի ժամկէտով:

Համայնքի աւագանին օրէնքով սահմանուած կարգով կը տնօրինէ համայնքին սեփականութիւնը, համայնքի ղեկավարին ներկայացմամբ կը հաստատէ համայնքին ելեւնտացոյցը, կը վերահսկէ ելեւնտացոյցին կատարումը, օրէնքով սահմանուած կարգով կը սահմանէ տեղական հարկեր, տուրքեր եւ վճարներ, կը կայացնէ համայնքի տարածքին պարտադիր կատարման ենթակայ իրաւական արձանագրութիւններ: Համայնքի աւագանիին կայացուցած արձանագրութիւնները չեն կրնար հակասել օրէնսդրութեան, անոնց հրապարակման եւ ոյժի մէջ մտնելու կարգը կը սահմանուի օրէնքով:

Համայնքի ղեկավարի լիազօրութիւններն ու անոնց իրականացման կարգը կը սահմանուին օրէնքով:

Համայնքի անդամները կրնան ուղղակիօրէն մասնակցիլ համայնքի գործերու կառավարման՝ համայնքային նշանակութեան հարցերը տեղական հանրաքուէով լուծելու միջոցով: Տեղական հանրաքուէի իրականացման կարգը կը սահմանուի օրէնքով:

Յօդուած 108. Երեւանը համայնք է: Երեւան քաղաքին մէջ տեղական ինքնակառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ձեւաւորման առանձնայատկութիւնները կը սահմանուին օրէնքով: Օրէնքով կրնայ սահմանուիլ Երեւանի քաղաքապետի ուղղակի կամ անուղղակի ընտրութիւն:

Յօդուած 108.1. Տեղական ինքնակառավարման մարմիններու գործունէութեան օրինականութիւնն ապահովելու նպատակով օրէնքով սահմանուած կարգով կ'իրականացուի իրաւական հսկողութիւն: Զամայնքին պատուիրակուած լիազօրութեանց իրականացման նկատմամբ պետական վերահսկողութեան կարգը կը սահմանուի օրէնքով:

Յօդուած 109. Կառավարութիւնը, օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն, Սահմանադրական Դատարանի եզրակացութեան հիման վրայ կրնայ պաշտօնանկ ընել համայնքի ղեկավարը:

Յօդուած 110. Զամայնքները, հանրութեան շահերէն ելլելով, կրնան օրէնքով միացուիլ իրարու կամ առանձնացուիլ իրարմէ: Ազգային ժողովը համապատասխան օրէնքը կը կայացնէ կառավարութեան առաջարկով: Մինչեւ օրէնսդրական նախաձեռնութեան ներկայացումը, կառավարութիւնը համապատասխան համայնքներուն մէջ տեղական հանրաքուէներ կը նշանակէ:

Տեղական հանրաքուէներուն արդիւնքները կը կցուին օրէնսդրական նախաձեռնութեան: Զամայնքները կրնան միաւորուիլ կամ բաժնուիլ՝ անկախ տեղական հանրաքուէներու արդիւնքէն:

Զամայնքներու միաւորման կամ բաժանման սկզբունքները, կարգը, ինչպէս նաեւ նոր ձեւաւորուած համայնքներուն մէջ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութեան ժամկէտները կը սահմանուին օրէնքով:

Միջհամայնքային միաւորումներ կրնան ստեղծուիլ օրէնքով սահմանուած կարգով:

ԳԼՈՒԽ 8

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄԸ, ՓՈՓՈԽՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Յօդուած 111. Սահմանադրութիւնը կ'ընդունուի կամ անոր մէջ փոփոխութիւններ կը կատարուին հանրաքուէի միջոցով՝

Հանրապետության Նախագահին կամ Ազգային ժողովին նախաձեռնութեամբ:

Հանրաքուէն կը նշանակէ Հանրապետության Նախագահը՝ Ազգային ժողովին առաջարկով կամ համաձայնութեամբ: Համապատասխան որոշումը Ազգային ժողովը կը կայացնէ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ:

Հանրապետության Նախագահը Սահմանադրութեան կամ անոր մէջ փոփոխութիւններ կատարելու նախագիծն ստանալէն յետոյ՝ քսանմէկօրեայ ժամկէտի մէջ կրնայ զայն առարկութիւններով, առաջարկութիւններով վերադարձնել Ազգային ժողովին՝ նոր քննարկում պահանջելով:

Ազգային ժողովի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն առնուազն երկու երրորդով վերստին առաջարկուած Սահմանադրութեան կամ անոր մէջ փոփոխութիւններ կատարելու նախագիծը Հանրապետության Նախագահը հանրաքուէի կը դնէ Ազգային ժողովի սահմանած ժամկէտին մէջ:

Եթէ նախաձեռնութեամբ հանդէս կու գայ Հանրապետության Նախագահը, ապա Ազգային ժողովը Սահմանադրութեան կամ անոր մէջ փոփոխութիւններ կատարելու նախագիծն ստանալէն յետոյ՝ եռամսեայ ժամկէտի մէջ, նախագիծը հանրաքուէի դնելու հարցը կը ներկայացնէ քուէարկութեան: Եթէ Ազգային ժողովի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւին մեծամասնութիւնը կողմ կը քուէարկէ նախագիծին, ապա վերջինս ընդունուած կը նկատուի, եւ զայն Հանրապետության Նախագահը հանրաքուէի կը դնէ իր սահմանած ժամկէտի ընթացքին:

Յօդուած 112. Օրէնքները հանրաքուէի կը դրուին Ազգային ժողովին կամ կառավարութեան առաջարկով՝ Սահմանադրութեան 111-րդ յօդուածով սահմանուած կարգով:

Հանրաքուէի միջոցով ընդունուած օրէնքները կը փոփոխուին միայն հանրաքուէով:

Յօդուած 113. Հանրաքուէի դրուած նախագիծը կը նկատուի ընդունուած, եթէ կողմ քուէարկած է քուէարկութեան մասնակիցներու կէսէն

աւելին, բայց ոչ պակաս, քան ընտրական ցուցակներուն մէջ ընդգրկուած քաղաքացիներուն մէկ քառորդը:

Յօդուած 114. Սահմանադրութեան 1-ին, 2-րդ եւ 114-րդ յօդուածները փոփոխման ենթակայ չեն:

ԳԼՈՒԽ 9

ԵԶՐԱՓՈՒԿԻՉ ԵՒ ԱՆՑՈՒՄԱՅԻՆ ԴՐՈՅԹՆԵՐ

Յօդուած 115. Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան փոփոխութիւնները, բացառութեամբ 55-րդ յօդուածի 9-րդ կէտի առաջին նախադասութեան՝ Վերահսկիչ Պալատի նախագահին եւ գլխաւոր դատախազին վերաբերող դրոյթներուն, 63-րդ յօդուածի երկրորդ մասի առաջին նախադասութեամբ սահմանուած դրոյթին, 74.1-րդ յօդուածի առաջին մասին, 83.4-րդ յօդուածին, 85-րդ յօդուածի վեցերորդ մասի առաջին նախադասութեամբ սահմանուած դրոյթին, 86-րդ յօդուածին, 88.1-րդ յօդուածի առաջին մասին, 101-րդ յօդուածի 6-րդ կէտին, 107-րդ յօդուածի առաջին մասին մէջ նշուած ժամկէտին, ոյժի մէջ կը մտնեն «Հայաստանի Հանրապետութեան Պաշտօնական Տեղեկագիր»-ին մէջ հրապարակուելու յաջորդ օրէն:

Յօդուած 116. Սահմանադրութեան փոփոխութեանց 55-րդ յօդուածի 9-րդ կէտի առաջին նախադասութեան՝ Վերահսկիչ Պալատի նախագահին եւ գլխաւոր դատախազին վերաբերող դրոյթները, 74.1-րդ յօդուածի առաջին մասը, 83.4-րդ յօդուածով սահմանուած դրոյթը, 86-րդ յօդուածը, 88.1-րդ յօդուածի առաջին մասը ոյժի մէջ կը մտնեն Ազգային ժողովի յաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրէն:

63-րդ յօդուածի երկրորդ մասի առաջին նախադասութեամբ սահմանուած դրոյթը կը կիրառուի Ազգային ժողովի յաջորդ գումարումներուն համար:

85-րդ յօդուածի վեցերորդ մասի առաջին նախադասութեամբ սահմանուած դրոյթը ոյժի մէջ կը մտնէ 1 Յուլիս 2008-էն:

101-րդ յօդուածի 6-րդ կէտը ոյժի մէջ կը մտնէ 1 Յուլիս 2006-էն:

107-րդ յօդուածի առաջին մասին մէջ նշուած ժամկետը ոյժի մէջ կը մտնէ Սահմանադրութեան փոփոխութեանց ընդունումէն ետք ընտրուած տեղական ինքնակառավարման մարմիններուն համար:

Յօդուած 117. Սահմանադրութեան փոփոխութիւնները ոյժի մէջ մտնելէն յետոյ՝

1) Ազգային ժողովը գործող օրէնքները երկու տարուան ընթացքին կը համապատասխանեցնէ Սահմանադրութեան փոփոխութեանց.

2) Ազգային ժողովը մէկ տարուան ընթացքին օրէնքով կը սահմանէ Հայաստանի Հանրապետութեան օրհներգը: Մինչ այդ կը գործէ մինչեւ Սահմանադրութեան փոփոխութիւնները ոյժի մէջ մտնելը գործող օրհներգը.

3) Սահմանադրութեամբ սահմանուած ընկերային իրաւունքները կը գործեն համապատասխան օրէնքներով սահմանուած ծաւալով.

4) մինչեւ Ազգային ժողովի յաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրը Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ՝

ա) Ազգային ժողովի նախագահին եւ վարչապետին հետ խորհրդակցելէն յետոյ արձակել Ազգային ժողովը եւ արտահերթ ընտրութիւն նշանակել,

բ) ազատել վարչապետը.

5) մինչեւ Ազգային ժողովի յաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրը կառավարութեան նիստերը կը հրաւիրէ եւ կը վարէ Հանրապետութեան Նախագահը կամ անոր յանձնարարութեամբ՝ վարչապետը: Կառավարութեան որոշումները կը ստորագրէ վարչապետը, կը վաւերացնէ՝ Հանրապետութեան Նախագահը.

6) մինչեւ արտակարգ դրութեան իրաւական կարգի սահմանումը օրէնքով՝ սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի պարագային Հանրապետութեան Նախագահը, խորհրդակցելով Ազգային ժողովի նախագահին եւ վարչապետին հետ, կ'իրականացնէ իրավիճակէն թելադրուող միջոցառումներ եւ այդ մասին ուղերձով կը դիմէ ժողովուրդին.

7) Կեդրոնական Դրամատան նախագահը կը պաշտօնավարէ մինչեւ գործող օրէնքով սահմանուած ժամկետին վերջը.

8) Վերահսկիչ Պալատին նախագահը կը նշանակուի Ազգային ժողովի յաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրէն ետք հինգ ամսուան ընթացքին: Մինչ այդ, Վերահսկիչ Պալատը կը շարունակէ մինչեւ Սահմանադրութեան փոփոխութիւնները ոյժի մէջ մտնելը սահմանուած լիազօրութեանց իրականացումը.

9) գլխաւոր դատախազը կը շարունակէ պաշտօնավարել Ազգային ժողովի յաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրէն ետք հինգ ամիսէ ոչ աւելի՝ մինչեւ գլխաւոր դատախազի՝ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 9-րդ կէտով սահմանուած կարգով նշանակումը.

10) Արդարադատութեան Խորհուրդի գործող դատաւոր եւ իրաւաբան-գիտնական անդամները կը շարունակեն պաշտօնավարել մինչեւ իրենց լիազօրութեանց ժամկետին վերջը: Ազգային ժողովը երեք ամսուան ընթացքին կ'ընտրէ Արդարադատութեան Խորհուրդի երկու իրաւաբան-գիտնական անդամները.

11) 83.2-րդ յօդուածով նախատեսուած անկախ մարմնի գործող անդամները կը շարունակեն պաշտօնավարել մինչեւ «Յեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքով սահմանուած իրենց լիազօրութեանց ժամկետին վերջը: Անոնց պաշտօնավարութեան ժամկետը լրանալու կամ լիազօրութեանց վաղաժամկետ դադրեցման պարագաներուն թափուր տեղերը կը լրացուին յաջորդաբար Ազգային ժողովին եւ Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ.

12) Երեւան քաղաքին մէջ տեղական ինքնակառավարման մարմինները կը կազմաւորուին համապատասխան օրէնքի ընդունումէն ետք երկու տարիէն ոչ ուշ: Մինչ այդ, Երեւան քաղաքին մէջ տեղական ինքնակառավարումը եւ տարածքային կառավարումը կ'իրականացուին գործող օրէնսդրութեամբ սահմանուած կարգով.

13) Սահմանադրական Դատարանի գործող անդամները կը շարունակեն պաշտօնավարել մինչեւ իրենց 70 տարին լրանալը: